

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Daniela Vaňousová

**Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) a
Evropská unie: Analýza zájmu o vstup do
EU**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Daniela Vaňousová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

VAŇOUSOVÁ, Daniela. *Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) a Evropská unie: Analýza zájmu o vstup do EU*. Praha, 2015. 58 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D.

Abstrakt

Tato práce se zabývá otázkou, proč po zahájení přístupových jednání s Evropskou unií v roce 2005 turecká vládní Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) upustila od konzistentní reformní iniciativy a od snahy zajistit splnění kritérií pro vstup do EU. Odpověď na otázku hledá práce v analýze zájmu AKP o vstup do EU. Nejprve jsou zkoumány příčiny zájmu o EU a poté důvody, které jej narušily. Práce ukazuje, že na proměnu zájmu vládní strany o vstup do EU měla vliv kombinace dvou faktorů. První faktor byla nedůvěryhodnost přístupových jednání s EU a z nich vyplývající nepravděpodobnost členství. Druhý faktor byla konsolidace politické moci AKP. Vzhledem k povaze původního zájmu AKP o integraci Turecka do EU, práce dochází k závěru, že zájem závisel na míře potřebnosti přístupového procesu pro domácí politické účely strany. Poté, co strana dosáhla svého cíle, kterým bylo zbavení se odpůrců a zabezpečení své pozice v tureckém politickém systému, AKP již neměla, vzhledem k nepravděpodobnému výsledku přístupových jednání, důvod snažit se vyhovět požadavkům Evropské unie.

Abstract

This thesis aims to answer the question why did Turkish ruling Justice and Development Party (AKP) dropped the consistent reform initiative and effort to ensure fulfillment of EU entry criteria after starting accession negotiations in 2005. To answer this question the paper analyses the interest of AKP in EU accession. The causes of interest in the EU are examined firstly and then it is focused on the reasons responsible

for the loss of interest. The paper demonstrates that the transformation of interest of the ruling party in EU accession was influenced by the combination of two factors. The first factor was the lack of credibility of the accession negotiations with the EU and the ensuing improbability of membership. The second factor was the consolidation of the AKP political power. With respect to the nature of the AKP original interest in the integration of Turkey into the EU, the thesis concludes that the interest depended on the necessity of the accession process for domestic political purposes of ruling party. Afterwards the party achieved its objective, which was to get rid of opponents and secure their position in the Turkish political system, the AKP had no reason to try to meet all requirements of the European Union, given the unlikely outcome of accession negotiations.

Klíčová slova

Turecko, Evropská unie, AKP, turecká armáda, kemalismus, politické reformy, demokratizace, konsolidace moci

Keywords

Turkey, European Union, AKP, Turkish Army, Kemalism, Political Reforms, Democratization, Consolidation of Power

Rozsah práce: 82 652 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 8. 5. 2015

Daniela Vaňousová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Doc. Emilu Souleimanovi za jeho odborné vedení, rady a připomínky při zpracování práce.

**Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce**

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Daniela Vaňousová

E-mail:

DVanousova@seznam.cz

Semestr:

letní

Akademický rok:

2013/2014

Název práce:

Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) a Evropská unie: Analýza zájmu o vstup do EU

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

letní semestr, 2014/2015

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.

Vedoucí práce (není povinné):

doc. PhDr. Emil Souleimanov, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Turecko se, také díky rychle se rozvíjející se ekonomice, stalo v poslední době důležitým aktérem na poli mezinárodních vztahů a Evropskou unií je označováno za strategického partnera. Vstup Turecka do EU nicméně vzbuzuje v Evropě rozporuplné reakce, a proto se již mnoho analýz věnovalo přínosům a rizikům případného členství Turecka v EU. Zda se Turecko jednou stane členem ale nezáleží pouze na EU, je nutné vzít v úvahu také samotné Turecko. Vzhledem k aktuálnosti a významu otázky vstupu Turecka do Evropské unie bych chtěla podrobit tuto otázku zkoumání také z turecké perspektivy.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Práce se soustředí na vládnoucí politickou stranu AKP, která vede Turecko v procesu přistupování k Evropské unii. Pokusí se zjistit proč v období po roce 2005 reformní úsilí, oproti první fázi v letech 2002-2005, tak významně pokleslo, a to za účelem lepšího pochopení motivací, které Turecko pod vládou strany Spravedlnosti a rozvoje (AKP) mohlo mít a stále má k přistoupení k EU. Cílem práce je proto analyzovat, jak a kvůli čemu se proměnil zájem AKP o vstup do Evropské unie.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Vstup do Evropské unie je cílem turecké politické elity už více než 40 let, ale teprve když se vlády v roce 2002 ujala postislámská Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), došlo ve snaze o přistoupení k EU k výraznějšímu posunu dopředu. AKP projevila dostatečnou vůli podniknout kroky k reformám nutným pro splnění přístupových kritérií. Prosazování těchto reforem zajistilo straně nové příznivce a také podporu Evropské unie. Po zahájení přístupových jednání v roce 2005 však došlo ze strany AKP k zpomalení reformního procesu a požadavky EU byly naplňovány jen částečně. Zejména od roku 2010 se zdá, že stagnace přechází v regresí, protože některé pozitivní kroky vlády z prvního volebního období jsou nahrazovány restriktivními opatřeními. Od roku 2005 až do současnosti lze vysledovat proměnu ve vztahu AKP k Evropské unii. Vládní strana začala postupně opouštět předtím tak zdůrazňovanou proevropsky orientovanou politiku, která zahrnovala velké reformní úsilí kvůli snaze stát se členskou zemí EU.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Práce se bude nejprve zabývat okolnostmi vzniku strany AKP, aby mohlo být zjištěno, z čeho

vychází její původní zájem o integraci do EU a o související reformy. Proto se bude práce krátce věnovat i založení Turecké republiky a vymezení teoretických východisek ideologie kemalismu. Právě kvůli specifickým aspektům politického systému Turecka, bude zmíněna úloha armády, která sloužila jako strážce demokratického a sekulárního charakteru republiky. Důraz bude také kladen na kořeny AKP, tedy na islámské politické strany, ze kterých vládní strana vzešla. Po definování zájmu AKP práce naváže analýzou dvou faktorů, které podle autorky této práce způsobily pokles zájmu o členství v EU. Nejprve bude ukázáno, jaké kroky EU a jednotlivých členských států mohly ovlivnit zájem AKP tak, že se po roce 2005 místo na pokrok v jednáních s EU soustředila primárně na konsolidaci své politické moci. Na vybraných příkladech poté bude ukázáno, že se AKP dokázala zbavit svých odpůrců a eliminovat rizika pro svou vládu. Snahou práce je potvrdit myšlenku, že strana AKP byla motivována prosazovat členství v EU pro své politické cíle, a poté co jich strana dosáhla, je současný zájem AKP vyhovět požadavkům EU vzhledem k nejistému výsledku jednání velmi malý.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Arda Can Kumbaracıbaşı, Turkish Politics and the Rise of the AKP: Dilemmas of Institutionalization and Leadership Strategy (New York: Routledge, 2009).

Begüm Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and from What?“, European Journal of Economic and Political Studies 4, č. 1 (2011): 143-169.

Burak Akçapar, Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2007).

Erik Siegl, Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013).

Lucie Tunkrová a Pavel Šaradín, eds., Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007).

M. Hakan Yavuz, Secularism and Muslim Democracy in Turkey (New York: Cambridge University Press, 2009).

M. Hakan Yavuz, ed., The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti (Salt Lake City: The University of Utah Press, 2006).

Müge Aknur, „Civil-Military Relations During the AK Party Era: Major Developments and Challenges“, Insight Turkey 15, č. 4 (2013): 131-150.

R. Quinn Mecham, “From the ashes of virtue, a promise of light: the transformation of political Islam in Turkey”, Third World Quarterly 25, č. 2 (2004): 339-358.

William Hale, Ergun Özbudun, Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The Case of the AKP (New York: Routledge, 2010).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	1
1 Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) a její proevropský zájem	5
1.1 Kemalismus jako státní ideologie.....	5
1.1.1 Ústavní soud a armáda - strážci sekularismu	6
1.2 Kořeny AKP	7
1.3 Začátky AKP.....	9
1.4 Demokratické jako prostor pro příležitost	11
2 Přístup EU k Turecku - pokles hodnoty členství v EU	14
2.1 Vyjednávací rámec - ukazatel nerovnoprávného postavení Turecka.....	15
2.2 Spor o Kypr.....	17
2.3 Protiturecké postoje v členských zemích EU.....	20
3 AKP na cestě ke konsolidaci moci	21
3.1 AKP a změna v postavení armády po roce 2005	21
3.1.1 Prezidentské volby v roce 2007 a politická krize	22
3.1.2 Kauzy Ergenekon a Balyoz.....	24
3.2 AKP a reformy po roce 2005.....	26
3.2.1 Referendum o ústavě v roce 2010 - politický kalkul AKP?	28
4 AKP a její vývoj po roce 2010 - příklon k autoritativnímu způsobu vlády	29
Závěr.....	35
Summary	37
Seznam pramenů a odborné literatury	39
Prameny.....	39
Knižní tituly	40
Odborné články.....	41
Internetové zdroje.....	43

Úvod

Turecká republika je země, jejíž potenciál a vliv na mezinárodním poli dlouhodobě narůstal a Evropskou unií je označována jako strategický partner. Turecko a EU spolu udržují vztahy již od roku 1959, kdy Turecko požádalo o začlenění do Evropského hospodářského společenství (EHS). Na tuto žádost odpovědělo EHS nabídkou asociační dohody, podle které se Turecko stalo přidruženým členem. Kromě plánu na vytvoření celní unie nabídla tato dohoda také vyhlídku plného členství v EHS. O plné členství Turecko požádalo v roce 1987 a až v roce 1999 Evropská unie udělila Turecku statut kandidátské země, přičemž zahájení přístupových jednání začalo v roce 2005.

Vstup Turecka do Evropské unie se ukázal být kontroverzním a složitým případem, který vzbuzoval a vzbuzuje rozporuplné reakce u veřejnosti i mezi politiky. Není pochyb, že členství Turecka představuje obrovskou výzvu pro Evropskou unii, a bylo již provedeno mnoho analýz posuzujících přínosy i možná rizika, které by představovalo členství Turecka v EU. Jaký je však pohled na případné členství v Evropské unii v Turecku? Zda se Turecká republika jednou opravdu stane členem, už nezáleží pouze na samotné Evropské unii, ale je důležité vzít do úvahy také samotné Turecko a jeho motivaci k přistoupení, která, jak se zdá, v posledních letech značně opadla.

Tato práce se zabývá otázkou tureckého členství v EU z perspektivy vedoucí politické strany, Strany spravedlnosti a rozvoje, známé také pod zkratkou AKP, která vede Turecko v procesu přistoupení k Evropské unii. Protože tato strana je u moci od roku 2002 a pokaždé byla schopna sestavit jednobarevné vlády, proces přistoupení Turecka k EU tak prakticky závisí na politice této strany.

Vstup do Evropské unie je cílem tureckých politiků už více než 40 let, ale až poté co se vlády v roce 2002 ujala postislámská Strana spravedlnosti a rozvoje, došlo ve snaze o přistoupení k EU k výraznějšímu posunu dopředu. Po přiznání kandidátského statutu v roce 1999 bylo potřeba pro zahájení přístupových jednání splnit Kodaňská kritéria, z nichž nejdůležitější se jevila politická kritéria. Byla to právě pouhý jeden rok fungující strana AKP, která po vyhraných volbách do parlamentu v roce 2002 začala provádět změny tureckého právního řádu za účelem splnění kritérií v takové míře jako žádná jiná politická strana předtím. Ještě v roce 2007, kdy AKP vyhrála druhé parlamentní volby, Evropská unie vítala vítězství této strany jako záruku toho, že reformní proces bude pokračovat. Nicméně během druhého a třetího volebního období AKP došlo k velkému zpomalení reformního procesu a demokratizace Turecka stagnuje. Tento rok to bude 10 let od okamžiku, kdy Evropská unie

zahájila přístupové rozhovory s Tureckem, a počáteční optimismus vystřídala situace, kdy se zdá, že Turecko, místo aby se přibližovalo k Evropské unii, spíše se od ní vzdaluje. Nabízí se tedy otázka –

Proč v období po roce 2005 reformní úsilí oproti první fázi v letech 2002-2005 tak významně pokleslo a nedochází již k většímu pokroku v přístupových jednáních?

Práce se na ni pokusí odpovědět pomocí analýzy zájmu AKP o integrační proces Turecka do EU, a to za účelem lepšího pochopení motivací, které Turecko pod vládou strany Spravedlnosti a rozvoje (AKP) mohlo mít a stále má k přistoupení k EU.

Několik studií a analýz se již pokoušelo odpovědět na otázku, proč nedochází k dalšímu pokroku v turecko-unijních vztazích a k prosazování s tím souvisejících reforem. Někteří akademici považovali za důvod pro pokrok, který Turecko učinilo do roku 2005, zejména vidinu vstupu do EU, která sloužila jako motivace. Proto například Ziya Önis, Gamze Avcı a Alexander Bürgin sdílejí podobnou představu o důvodu úpadku reformního procesu. Ziya Önis ve své práci *Sharing Power: Turkey's Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony* z roku 2013 jako hlavní důvod uvádí klesající zájem o členství v EU vzhledem k problémům, které se v přístupovém procesu objevily a odmítavému postoji některých členských zemí EU. Tlak a vliv EU přestal mít v Turecku potřebnou odezvu a proto bylo podle jeho názoru pro vládu těžší prosadit nové reformy. Když došlo v první fázi vyjednávání k částečnému zastavení přístupových jednání, impuls k reformám, který poskytovala EU, se v tureckém prostředí, silně ovlivňovaném nacionalistickými náladami, ztratil. Gamze Avcı v článku *The Justice and Development Party and the EU: Political Pragmatism in Changing Environment* z roku 2011 uvádí, že domácí náklady na přijímání nových reformních opatření se zvýšily kvůli vzrůstajícímu nacionalismu a euroskepticismu, což byla reakce na přístup EU k Turecku. Protože se zvýšilo riziko negativní reakce při prosazení některých ambiciózních reforem, motivace AKP se snížila, a strana proto přešla vůči EU do pozice „pasivního aktivismu“. Stejně vysvětlení lze najít v článku *Ongoing Opposition in the West, new Options in the East: is Turkey's EU accession process reversible?* Alexandera Bürgina z roku 2010. Firat Cengiz a Lars Hoffmann ve své analýze z roku 2012 *Rethinking Conditionality: Turkey's European Union Accession and the Kurdish Question* ale naopak tvrdí, že náklady na prosazení nových reforem se díky postupné ztrátě vlivu opozice snížily. AKP ale kvůli nedůvěryhodnosti přístupových jednání pokračovala v přijímání pouze takových reforem, které mohla využít pro svůj prospěch. Beken Saatçioğlu,

kteřá se v analýze *Revisiting the Role of Credible EU Membership Conditionality for EU Compliance: The Turkish Case* z roku 2011 zabývá otázkou, proč AKP pokračovala s přijímáním některých reforem po roce 2005, když vyhlídka členství se stala méně pravděpodobnou, zase tvrdí, že AKP příliš nedbala o to, zda k přijetí do EU někdy dojde, ale její hlavní zájem spočíval v získání politické moci, k čemuž využila některé reformy EU. Reformní proces vedený vládou AKP podle Saatcioglu zrcadlí kalkulaci politických nákladů a přínosů.

Tato práce bude pracovat s oběma faktory, které jsou zmíněny ve výše uvedených analýzách, protože podle autorky je to jejich kombinace, která vedla k stagnaci tureckého přístupového procesu. Nejednoznačný přístup EU k Turecku během a po zahájení jednání sice opravdu mohl ztížit prosazení nových reforem v tureckém prostředí, jak diskutují Gamze, Önis a Bürgin, nicméně stejně tak je důležité brát v úvahu pragmatickou povahu AKP a jejího hlavního představitele Erdoğan a zájem o co největší podíl na politické moci.

Práce je jedinečnou případovou studií a předmětem výzkumu je analýza zájmu AKP o přístupový proces s EU. Hlavní snahou práce je dokázat, že zájem AKP o vyhovění EU a jejím požadavkům po roce 2005 postupně klesal se zvyšující se konsolidací politické pozice AKP. S výjimkou stručného naznačení situace v Turecku, kvůli pochopení souvislostí, se bude práce zaměřovat výhradně na období fungování AKP, to je od roku 2001 do začátku roku 2015. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. Kapitoly jsou řazeny chronologicky, přičemž každá kapitola se zaměřuje na určité oblasti a momenty související se zájmem AKP.

Protože práce předpokládá, že zájem o přístupový proces s EU závisel na míře potřebnosti Unie pro AKP, je důležité zjistit, co vedlo AKP k prosazování členství Turecka v EU. První kapitola proto nastíní okolnosti, ve kterých strana vznikala a které měly vliv na zformování jejího zájmu o Evropskou unii a o reformy. Druhá kapitola ukáže, jaké kroky vůči Turecku způsobily, že se EU stala nedůvěryhodným partnerem a ovlivnily tak zájem AKP o členství. Třetí kapitola se věnuje konsolidaci politické moci AKP na domácí politické scéně po roce 2005, přičemž jedna podkapitola se zaměřuje na proměnu vojensko-civilních vztahů během vlády AKP a druhá podkapitola zkoumá důležité reformy uskutečněné v letech 2005 až 2010. Čtvrtá kapitola poté zhodnotí vývoj politiky AKP v období po roce 2010, které je v této práci považováno za fázi, kdy strana již získala plnou vládu a kontrolu nad státem a překonala ohrožení, kvůli kterým původně hledala ochranu v přístupovém procesu s EU. Právě tato čtvrtá kapitola by měla potvrdit domněnku, že zájem o vyhovění požadavkům EU závisel na míře užitečnosti a potřebnosti EU pro domácí politické účely AKP.

Práce čerpá z pramenů a literatury. Co se týče pramenů, jde o tureckou ústavu, průzkumy veřejného mínění a o dokumenty Evropské unie, jako jsou Zprávy o pokroku Turecka a Rámec pro vyjednávání. Českých publikací o straně AKP mnoho není, proto bude práce využívat anglickou literaturu, a to jak knižní tituly, tak i články a analýzy publikované v odborných časopisech. Otázce sekularismu a islamismu v Turecku, která je načrtnuta v první kapitole, se věnuje Erik Siegl v knize *Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala*. Klíčová publikace nejenom pro první kapitolu je kniha *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey. The Case of the AKP* z roku 2010, jejímiž autory jsou William Hale a Ergun Özbudun. Poskytuje rozsáhlý přehled o straně AKP. Zaměřuje se na její vznik, vývoj, ideologii, působení v politice a vztah k demokracii. Další publikací zaměřenou na AKP, zkoumanou v širším rámci transformace turecké politiky, je *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* od Hakana Yavuze. V první kapitole je pro detailní popis vývoje a vzniku strany AKP z pozadí islamistických stran použit článek Mecham R. Quinna *From the ashes of virtue, a promise of light: the transformation of political Islam in Turkey*. Důvody přeměny AKP a její osvojení rétoriky demokracie a lidských práv analyzuje turecký politolog Ihsan Dağı v jedné z kapitol sborníku *The Emergence of a New Turkey. Democracy and the AKP Parti*. Výchozím podkladem pro druhou kapitolu se stala kniha *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership*, v jejíž první kapitole Burak Akçapar trefně nastínil překážky Turecka na cestě do EU. Pro podkapitolu o kyperské otázce byly použity záměrně články tureckých autorů, aby bylo na konflikt nahlíženo tureckou perspektivou. Ve třetí kapitole byly využity analýzy týkající se změny ve vojensko-civilních vztazích po nástupu AKP k moci a reformního procesu po roce 2005 od tureckých autorů jako jsou Beken Saatçioğlu, Begüm Burak, Ergun Özbudun a Ziya Öniş. Ve čtvrté kapitole poslouží k zhodnocení vývoje vlády AKP kromě dokumentů EU také zprávy nevládních organizací monitorujících stav lidských práv a svobod, jako je například Human Rights Watch. V práci jsou také často využívány informace z článků z médií, jako jsou například BBC, Reuters, The Guardian a turecký Hürriyet Daily News a Today's Zaman.

1 Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) a její proevropský zájem

Strana spravedlnosti a rozvoje, turecky Adalet ve Kalkınma Partisi, je v Turecku u moci od roku 2002. Vyvinula se z reformní frakce islamistické strany v středopravicovou konzervativní stranu, která dominuje současné turecké politice. V této kapitole bude zkoumáno historické pozadí, ze kterého strana AKP vzešla, a okolnosti vzniku strany. Kapitola se pokusí dát do souvislostí, jak se mohla strana, která vychází z islamistického hnutí, jež se tradičně vyznačuje protievropskými a obecně protizápadními postoji, stát zastáncem vstupu Turecka do EU a největším prosazovatelem demokratických reforem.

1.1 Kemalismus jako státní ideologie

Pro pochopení, jaké podmínky formovaly a ovlivňovaly stranu AKP a její politické chování, je nutné zmínit se o principech, na kterých byla turecká republika založena a podle kterých byla vytvořena specifická ideologie formující charakter republiky. Turecké pojetí státu, jeho funkce a chápání demokracie se totiž lišilo od obecně přijímaných evropských demokratických standardů.

Turecká republika byla založena v roce 1923 vojenským velitelem Mustafou Kemalem Atatürkem poté, co se mu podařilo vyhrát válku za nezávislost. Nový stát byl založen na základě jeho idejí, které formuloval v šesti principech. Byly to republikanismus, etatismus, populismus, laicismus, nacionalismus a revolučnost. Od roku 1937 jsou zahrnuty v ústavě a tvoří tak oficiální ideologii Turecka, které se také jinak říká kemalismus. Stoupenci kemalismu prezentovali tuto ideologii jako moderní a prozápadní, takovou, která povede k vyrovnání se úrovni západní civilizace. Avšak pouze tři principy - republikanismus, nacionalismus a sekularismus byly a jsou do dnes stále prosazovány.¹ Atatürkova popularita a kult osobnosti, který byl kolem něj utvořen, umožňují určitou nezpochybnitelnost těchto idejí do dnešní doby. To poskytovalo velké pravomoci kemalistické státní elitě, prezentované v armádě a justici, zejména v Ústavním soudu.² Kdokoli by se snažil zpochybňovat či ohrožovat tyto principy, mohl očekávat perzekuci.

---

¹ Erik Siegl, *Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013), 35-38.

² Arda Can Kumbaracıbaşı, *Turkish Politics and the Rise of the AKP: Dilemmas of Institutionalization and Leadership Strategy* (New York: Routledge, 2009), 63-64.

1.1.1 Ústavní soud a armáda - strážci sekularismu

Ve spojitosti s AKP je nejdůležitější zabývat se vztahem státní moci k náboženství. Turecké pojetí sekularismu znamenalo dominanci státu nad náboženstvím. Nejenomže islám se měl stáhnout z veřejného a politického života, ale zároveň si stát vyhradil právo zasahovat do náboženského života, kontrolovat a usměrňovat jej.³ Podle ústavního článku 68 politický program a aktivity politických stran nesměly být v rozporu s principy sekularismu zakotvenými v ústavě. Článek 69 ústavy stanovoval trvalý zákaz politické strany, pokud bude zjištěno, že strana nebo její politický program porušují ustanovení daná v článku 68. Nezákonná by tak byla politicky motivovaná náboženská činnost a každá organizace nebo politická strana, která by ji prováděla, by byla zakázána Ústavním soudem.⁴ Otázka tureckého sekularismu tak mohla být využívána kemalisty jako politický nástroj proti aktivitám, které se vymykaly rámci oficiální státní ideologie.

Dalším tureckým specifíkem byla nadstandartní role armády, která se projevovala velkým vlivem na politické dění. Armáda byla v minulosti důležitou oporou Atatürka a vznikajícího tureckého státu a pasovala se do role jeho ochránce. Podle článku 35 Armádního vnitřního zákona byla armáda „ústavně povinna chránit a zabezpečovat turecké území a Tureckou republiku“. Armáda se stala se strážkyní Kemalova odkazu, zahrnujícího sekulární charakter republiky, a získala tak výsadní postavení, které ji dovolovalo zasahovat i proti demokraticky zvoleným orgánům, pokud by byly podle ní ohroženy principy republiky.⁵ Během historie republiky armáda přímo zasáhla do politiky třikrát. Při posledním vojenském převratu v roce 1980 zůstala u moci tři roky, než předala moc civilní vládě. Pod jejím vedením byla také vytvořena nová ústava, která s několika úpravami platí dodnes.

Velmi významná instituce, skrze kterou armáda mohla ovlivňovat politiku, je Národní bezpečnostní rada. Byla vytvořena po armádním převratu v roce 1960 a její funkcí bylo radit vládě v otázkách národní bezpečnosti. Převážnou část rady tvořili nejvyšší vojenscí velitelé a její rozhodnutí byla pro vládu závazná.⁶ Z pohledu Evropské unie ale bylo nepřijatelné, aby armáda měla takovou míru autonomie, která by jí dovolovala zasahovat do politiky. Pokud se Turecko chtělo stát členem Evropské unie, muselo splnit podmínky dané v Kodaňských kritériích. Ačkoli v nich není přesně definována podoba civilně-vojenských vztahů, podle

³ Siegl, *Islám versus modernizace?*, 55.

⁴ Constitution of the Republic of Turkey, 30-32, http://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf (staženo 9. 2. 2015).

⁵ Gareth Jenkins, „Symbols and Shadow Play. Military - JDP Relations, 2002-2004“, in *The Emergence of a New Turkey and the AK Parti*, ed. M. Hakan Yavuz (Salt Lake City: The University of Utah Press, 2006), 185-187.

⁶ Begüm Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and from What?“, *European Journal of Economic and Political Studies* 4, č. 1 (2011): 157.

Begüma Buraka nejlépe vystihuje postoj Evropské unie k silné politické roli armády v Turecku hodnotící zpráva Evropské komise z roku 2001, ve které se píše: „Základní rysy demokratického systému v Turecku existují, ale několik zásadních otázek, jako je civilní kontrola nad armádou, musí být dále řešeny.“⁷

Armáda a Ústavní soud tak představovaly v době, kdy byla formována strana AKP, hlavní nepochitické aktéry, kteří mohli ovlivňovat politické prostředí svým tlakem na politické strany a omezovat tak jejich sféru vládnutí. Politické strany, v našem případě AKP, musely opatrně zvažovat svá jednání. Na jedné straně tu byl požadavek vyhovět přáním voličů, z nichž podstatnou část tvořili konzervativní muslimové, a na straně druhé nesměla strana dát záminku vlivným sekulárním představitelům v armádě a ve státní správě k nějaké protiakti.⁸

1.2 Kořeny AKP

Přestože strana byla založena poměrně nedávno, teprve v roce 2001, její založení nebylo náhlé a neočekávané. Její původ vychází z tradice islamistických stran, jejíž společnou vůdčí postavou byl Necmettin Erbakan. Nejznámější zakladatelé strany, současný prezident Recep Tayip Erdoğan a bývalý prezident Abdullah Gül v 90. letech působili v Erbakanově islamistické straně Refah Partisi. Erdoğan začal svou politickou kariéru již v roce 1976, kdy se stal vedoucí postavou mládežnické politické frakce Erbakanovy Strany národní spásy.⁹

Erbakan, který je označován také jako intelektuální otec mnoha významných politiků, již jsou v současné době členy strany AKP, založil hnutí Millî Görüş (což se dá přeložit jako Národní vize), které bylo založeno na představě politiky opírající se o islám.¹⁰ Ideologie Millî Görüş se vymezuje proti západní civilizaci, kterou popisuje velmi negativně. Neschvaluje vazby se Západem i snahu Turecka podobat se západním zemím.¹¹ Strany, které z této ideologické platformy vycházely, byly Strana národní spásy (Millî Selamet Partisi, MSP), Strana prosperity (Refah Partisi, RP) a Strana ctnosti (Fazilet Partisi, FP). Všechny tyto strany byly postupně nuceny ukončit svou činnost. MSP, stejně jako všechny tehdejší strany, byla zakázána po armádním puči v roce 1980. Erbakan později založil Stranu prosperity, která až

⁷ Burak, “The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?”, 161.

⁸ Kubaracıbaşı, *Turkish Politics and the Rise of the AKP*, 77.

⁹ Mustafa Akyol, „The making of Turkey's prime minister”, *Hürriyet Daily News*, 31. 10. 2010, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=the-making-of-tayyip-erdogan-2010-10-31> (staženo 10. 2. 2015).

¹⁰ „Necmettin Erbakan”, *The Telegraph*, 10. 4. 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/politics-obituaries/8441553/Necmettin-Erbakan.html> (staženo 10. 2. 2015).

¹¹ William Hale, Ergun Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The Case of the AKP* (New York: Routledge, 2010), 6.

na jiné jméno byla kopií MSP.¹² Stejně jako její předchůdkyně, i Strana prosperity vyznávala ideologii, podle které bylo potřeba navrátit islám do státu a společnosti. Strana během let postupně získávala na popularitě a vyhrála volby v roce 1995. Erbakan se stal premiérem a začal uskutečňovat kontroverzní zahraniční politiku. Více spolupracoval s islámskými státy, například s Íránem a Libyí.¹³ U moci se však udržel pouze jeden rok. Svým islámským založením a pokusy o islamizaci veřejného prostranství vzbudil podezření a nevoli u sekulární elity, armády, která se postarala o jeho pád. To se jí povedlo na začátku roku 1997 skrze otevřená prohlášení, ve kterých vyzývala k odstoupení Erbakana a jeho vlády.¹⁴ Armáda dosáhla svého, aniž by se musela přímo angažovat, jako tomu bylo například v případě vojenského puče v roce 1980.

Strana prosperity také čelila obvinění, podle kterých porušovala ústavní povinnost respektovat sekulární charakter Turecka. Rozsudek Nejvyššího soudu v roce 1998 stranu zrušil a vůdcům strany zakázal se účastnit politických aktivit v příštích pěti letech. Vůdce strany se proti nařčení ze šíření islámského fundamentalismu bránili tvrzením, že jejich cílem pouze bylo, aby lidé mohli volně vyznávat svoji víru. Strana prosperity měla velkou podporu, proto po jejím rozpuštění byla založena Strana ctnosti, která ji měla nahradit.¹⁵

Strana ctnosti vydržela fungovat pouze do roku 2001, kdy byla, stejně jako předchozí proislámské strany, zakázána tureckým ústavním soudem. Během krátké doby trvání se stačila rozdělit na konzervativní a reformní, umírněné křídlo, které vedl Recep Tayip Erdogan.¹⁶ Ačkoli uvnitř strany narůstaly rozpory, navenek se Strana ctnosti snažila od předchozí zakázané strany odlišit. Aby nebyli označeni za pokračovatele islamistické Strany prosperity, usilovali představitelé nové strany svou rétorikou místo náboženství klást důraz na nedostatečnou míru demokracie v Turecku. Mohli tak požadovat i větší svobodu a menší diskriminaci pro politické strany. Byl to pragmatický krok. Vzhledem k osudu předešlých stran, které měly islám jako součást politického programu, byla změna prezentace strany nezbytná. Sekulární vládnoucí elita nicméně stále považovala Stranu ctnosti za hrozbu pro sekulární charakter Turecka. Na její novou prezentaci pohlížela jako na přetvářku, za kterou skrývá pravé motivy.¹⁷ Recep Tayip Erdoğan, člen Strany ctnosti a starosta Istanbulu v letech

¹² Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 3-5.

¹³ M. Hakan Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* (New York: Cambridge University Press, 2009) 63-64.

¹⁴ Ibid., 64-65.

¹⁵ Chris Morris, „Turkey bans Islamist party”, *The Guardian*, 17. 1. 1998, <http://www.theguardian.com/world/1998/jan/17/turkey> (staženo 12. 2. 2015).

¹⁶ R. Quinn Meacham, „From the ashes of virtue, a promise of light: the transformation of political Islam in Turkey”, *Third World Quarterly* 25, č. 2 (2004): 345.

¹⁷ Ibid., 346.

1994-1998, učinil několik výroků, které byly použity pro podložení obvinění ze skrytých úmyslů. Výroky z let 1994 a 1996 zněly: „ Budete buď muslim, nebo sekularista. Nemůžete být oboje zároveň.“ A „Je demokracie prostředek, nebo cíl? My říkáme, že demokracie je prostředkem, nikoli cílem.“¹⁸ Jeho další výrok z roku 1997 ho stál obvinění „z podněcování nenávisti založené na náboženských rozdílech“, za které byl poslán na čtyři měsíce do vězení, a bylo mu zakázáno v budoucnosti zastávat politický úřad. V projevu použil verš básně, který zněl: „Mešity jsou naše kasárna, kopule naše přilby, minarety naše bajonety a věřící naši vojáci.“¹⁹

Přestože Strana ctnosti po rozpuštění své předchůdkyně přijala umírněnější politický program - zdůrazňovala smysl větších osobních práv a přijala spolupráci s Evropskou unií - byla před volbami v roce 1999 proti straně vedena kampaň v médiích. Bylo jasné, že straně nebude dovoleno vládnout. Výsledkem bylo, že strana oproti předchozím volbám obdržela méně hlasů, a dostala se tak do opozice.²⁰

Zatímco strana čelila tlakům zvenku, rozkol uvnitř strany se nadále prohluboval. Reformisté pod vedením Abdullaha Gūla otevřeně vystoupili proti konzervativcům. Gül a Erdogan vyzvali k reorganizaci strany tak, aby byla více podobná současným evropským stranám. K zákazu strany nakonec došlo v roce 2001, a to ze stejných důvodů, které byly již použity proti jejím předchůdkyním, tedy že činnost strany ohrožuje sekulární principy republiky. Již krátce po rozhodnutí soudu byla založena reformisty nová strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (Adalet ve Kalkinma Partisi - AKP), jejíž první dvě iniciály ak znamenají také bílý a čistý. Takovýto název měl značit, že strana nechce být spojována s minulostí, ale chce začít znovu od úplného začátku.²¹

1.3 Začátky AKP

Po zákazu Strany ctnosti ještě v tom stejném roce vznikly dvě strany. Konzervativní frakce v čele s Erbakanem se vrátila ke své staré prezentaci zdůrazňující islám. Reformisté zvolili opačnou strategii, ještě více se od svých předchůdců a politického islamismu distancovali. Jeden z hlavních zakladatelů Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP) Recep Tayyip Erdoğan prohlásil ohledně nově vniklé strany: „Není třeba spojovat tuto stranu

¹⁸ Mecham, “From the ashes of virtue, a promise of light”, 347.

¹⁹ Hakan Aslaneli, „Erdogan goes to prison“, *Hurriyet Daily News*, 27. 3. 1999, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-goes-to-prison.aspx?pageID=438&n=erdogan-goes-to-prison-1999-03-27> (staženo 12. 2. 2015).

²⁰ Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, 71-72.

²¹ Mecham, “From the ashes of virtue, a promise of light”, 348.

s jakoukoli minulou nebo současnou stranou.“ A dále: „Vznikla nová a plně transparentní politická organizace. Od této chvíle nic nebude v Turecku stejné.“²²

První významnou změnou byla změna prezentace a ideologie. Strana se vymezila jako konzervativně demokratická. V politickém programu z roku 2002 byla vyzdvihována důležitost hodnot jako demokracie, lidská práva, právní stát, tolerance a respekt k různorodosti. Podle AKP bylo důležité, aby politická práva byla uplatňována bez omezení, protože jinak je také omezována vůle občanů, která je vyjádřena ve volbách. Stejně tak musí být zaručena svoboda projevu pro každého, protože svoboda tvoří základ demokracie. Co se týče sekularismu, postoj AKP byl mnohem vstřícnější než u minulých islamistických stran. Uznala principy sekularismu, protože zaručují svobodu vyznání, ale zároveň nesouhlasí, aby byli lidé diskriminováni na základě projevů své víry. Erdoğan prohlásil, že AKP je strana, která uznává význam náboženství a víry, ale pouze jako součást společenských hodnot.²³ V zahraniční politice strana zdůrazňovala přístupový proces s EU jako hlavní cíl a v politickém programu strany byl zmíněn sedmkrát.²⁴ Politický program AKP byl tedy značně ovlivněn závazkem rychlého splnění politických kritérií stanovených EU. Ohledně reform vedení strany AKP prohlašovalo, že je neprosazuje pouze proto, že jsou požadované Evropskou unií, ale proto, že strana věří „v nutnost svobody, spravedlnosti a demokracie v Turecku“.²⁵

Předsednictví strany se ujal Erdoğan. Ačkoli už byla v roce 2001 přijata ústavní opatření, která znesnadňovala Ústavnímu soudu zakázat jakoukoli politickou stranu, byla na AKP krátce před předčasnými volbami v listopadu 2002 podána žaloba k Ústavnímu soudu. Hlavní turecký prokurátor požadoval, aby byla ukončena činnost AKP. Podle něj strana porušovala zákon, protože předseda strany Erdoğan nebyl způsobilý k vedení politické strany, a to vzhledem k rozsudku z roku 1998, který mu zakázal působit v politice. Prokurátor požadoval, aby Erdoğan odstoupil z pozice předsedy. Erdoğan pouze odstoupil ze seznamu zakládajících členů, ale ve vedení strany setrval.²⁶

²² „Turkish Islamists form new party“, BBC News, 14. 8. 2001, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1490856.stm> (staženo 14. 2. 2015).

²³ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 20-21.

²⁴ Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, 218.

²⁵ Yalcin Akdogan, „The meaning of conservative democratic political identity“, in *The Emergence of a New Turkey and the AK Parti*, 65.

²⁶ „Erdoğan: Closure case deals a major blow to democracy“, *Hürriyet Daily News*, 25. 10. 2002, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-closure-case-deals-a-major-blow-to-democracy.aspx?pageID=438&n=erdogan-closure-case-deals-a-major-blow-to-democracy-2002-10-25> (staženo 12. 2. 2015).

Ačkoli se strana zřekla islamistické ideologie a již od začátku se snažila ujistit své odpůrce, že nechce oslabovat sekulární či prozápadní hodnoty Turecka, velká většina sekulární elity zůstávala vůči AKP značně skeptická. Tento pokus o zákaz sice neměl dostatečné podklady pro to, aby mohl uspět, ale mohl poškodit pověst strany těsně před volbami, což se však nepodařilo. Jak uvádí Hale a Özbudun, AKP byla obvinována ze skrytých úmyslů omezit sekularismus, přičemž umírněné vystupování strany, kdy se otevřeně nezmiňuje o kontroverzních tématech, byla přetvářka, která jí měla během voleb zajistit pozici v politickém systému.²⁷ Přestože strana vyhrála se 34% hlasů v parlamentních volbách v listopadu 2002 a stala se vládnoucí politickou stranou s jasnou většinou²⁸, bylo jasné, že armáda a soudní aparát mohou představovat hrozbu pro budoucnost strany.

Vzhledem k pokračujícímu zákazu politické činnosti byl místo Erdoğanů jmenován předsedou vlády Abdullah Gül. Erdoğan ale zůstal mimo parlament jen krátkou dobu. Díky změně zákona se mohl na začátku roku 2003 účastnit doplňovací volby, díky které se dostal do parlamentu a stal se předsedou vlády. Erdoğan hned po vyhraných volbách dal najevo své odhodlání učinit pokrok v jednání o vstupu Turecka do Evropské unie, když se vydal navštívit své politické protějšky v evropských zemích, aby tak potvrdil svůj závazek věnovat se nutným reformám.²⁹

1.4 Demokratizace jako prostor pro příležitost

Přístupový proces Turecka do Evropské unie znamenal příležitost pro do té doby potlačované skupiny obyvatelstva ovlivnit restriktivní pravomoci státu. Normy a pravidla Evropské unie, která požadovala demokracii, zaručení lidských práv a svobodu projevu, představovala výzvu pro kemalismus a jeho pojetí státu a bezpečnosti.³⁰ AKP tak získala podporu zbožné a konzervativní střední třídy, jež byla sekulární elitou, která do té doby kontrolovala stát a ekonomiku, přehlížena.

Kromě oslovení co nejširšího spektra voličů lze najít za změnou politické strategie AKP také jiné důvody. Ihsan Dağı se domnívá, že důvod, proč se AKP zaměřila na propagaci lidských práv a demokracie, vycházel z pocitu přetrvávající nejistoty, který AKP získala ze střetů s vládnoucí sekulární elitou. Kromě zákazu a rozpuštění dvou předchozích stran, jejichž členy byli představitelé AKP, krátkodobého uvěznění Erdoğanů, pokusu o znesnadnění

²⁷ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 22.

²⁸ Do parlamentu se jako další jediná strana kvůli 10% volební hranici dostala pouze Republikánská lidová strana. Meham, „From the ashes of virtue, a promise of light“, 340.

²⁹ Ibid., 354.

³⁰ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 36.

politické účasti ve volbách 2002, také fakt, že manželky představitelů AKP se nesměly objevit na oficiálních státních akcích, dosvědčoval složitou situaci strany.³¹ „AKP nebyla považována z pohledu kemalistických elit za legitimního partnera pro sdílení státní moci“.³² Byl to paradox, že přes skvělý volební výsledek si strana nemohla být jistá svou pozicí. Strana tedy potřebovala získat legitimitu uvnitř politického systému a zaručit svoji bezpečnost. Jak uvádí William Hale, vynucené odstoupení Erbakanovy vlády a poté zákaz Strany prosperity a Strany ctnosti byl zlomovým okamžikem pro většinu umírněných proislámských politiků.³³ Také podle Hakana Yavuze se euroskeptičtí konzervativní muslimové stali eurofilý skoro přes noc po převratu z roku 1997.³⁴

Proto byl takový důraz ve volbách 2002 kladen na demokratické principy a EU. Takovýto politický program straně nejenže mohl zajistit vysokou volební podporu - podpora členství v EU se v roce 2002 pohybovala mezi 60 až 70%³⁵ - ale také poskytl výhodu proti jejím odpůrcům. Ti už nemohli tak lehce vystoupit proti straně, aniž by stavěním se proti podpoře lidských práv a demokracie riskovali vlastní pověst. Roli lidských práv a demokracie AKP zdůrazňovala ve spojitosti se Západem jako západní a moderní hodnoty, a protože právě vize moderního tureckého národa stála již za Atatürkovými reformami a byly to kemalistické elity, které měly dohlížet na tureckou modernizaci, jejich prostor pro oponování AKP byl omezen.³⁶ Prosazování demokracie byl právě ten legitimizující prvek, který strana použila jako záštitu před tlakem autoritativního státního aparátu, protože poté obvinění AKP z islamistické agendy vypadala méně reálně.

Nejenom nová rétorika strany, ale také nové vazby s Evropskou unií, měly ochránit pozici AKP na domácí scéně. Podle Yavuze si AKP uvědomila, že při prosazování větší demokracie a lidských práv budou potřebovat podporu EU.³⁷ Co bylo hlavní, výsledkem reform, které EU požadovala, bylo v konečném důsledku omezení moci vládou AKP obávaných kemalistických elit. Jak poznamenává Nathalie Tocci, AKP musela vyhodnotit změny spojené s přístupovým procesem k EU jako pro ni výhodné. V Evropské unii získali ti,

³¹ Ihsan D. Daği, „The Justice nad Development Party: Identity, Politics, and Human Rights Discourse in the Search for Security and Legitimacy“, in *The Emergence of a New Turkey and the AK Parti*, 88-89.

³² Mederes Cinar, „The Electoral Success of the AKP: Cause for Hope and Despair“, *Insight Turkey* 13, č. 4 (2011): 111.

³³ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 66-67.

³⁴ M. Hakan Yavuz, „The Role of the New Bourgeoisie in the Transformation of the Turkish Islamic Movement“, in *The Emergence of a New Turkey and the AK Parti*, 17.

³⁵ Hakan Yilmaz, „Mezi podporou EU a euroskepticismem: Obecné postoje turecké veřejnosti k Evropské unii“, in *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*, ed. Lucie Tunkrová et al. (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007), 62.

³⁶ Daği, „The Justice nad Development Party“, 97.

³⁷ Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, 15.

kteří chtěli změnu tureckých poměrů, vnějšího spojence, protože závazek vůči EU ohledně možnosti členství jim umožnil legitimizovat požadavky a lépe prosazovat reformy.³⁸

Díky získání většiny křesel v parlamentu a celospolečenské podpoře členství v EU byla AKP schopna prosadit reformy a splnit tak požadavky EU bez zdlouhavého vyjednávání. Erdogan prohlásil, že prioritou je zabezpečit zahájení přístupových jednání. Mezi roky 2002 až 2004 tak AKP přijala sedm „harmonizačních balíčků“, které se skládaly z dodatků reformujících zákony tak, aby byly v souladu s požadavky EU.³⁹ Jedna z prvních změn se týkala článku 312 trestního zákoníku, podle kterého byl Erdoğan odsouzen v roce 1999. Dodatek uzákonil jako trestný čin „podněcování k nenávisti a nepřátelství na základě náboženských, regionálních nebo společenských rozdílů“ pouze v případě, že takové projevy představují vážné nebezpečí pro veřejný pořádek.⁴⁰ Jedna z nejdůležitějších změn pro AKP byla určitě změna ústavy, která se týkala zákazu politických stran Ústavním soudem. Tato změna byla schválena již předchozí vládou v roce 2001 a podle ní byl jasněji specifikován výraz, který se používal jako argument pro zákaz stran v minulosti. Nově měla být strana označena jako centrum protiústavní činnosti, pokud členové strany budou tuto aktivitu intenzivně a otevřeně vykonávat. Navíc se muselo pro zákaz strany vyslovit 3/5 soudců Ústavního soudu a bylo přijato také nové opatření v podobě sankce, které stranu místo trvalého rozpuštění mohlo pouze zbavit možnosti čerpat státní finance.⁴¹

Jak už bylo ukázáno v předchozích podkapitolách, armáda zastávala významnou roli v turecké společnosti. Další z podmínek, kterou Evropská unie požadovala pro splnění kritérií, byla tedy demokratická civilní kontrola armády. Již v roce 2001 byla reformována Národní bezpečnostní rada. Podle nového dodatku už vláda nemusela přijímat rozhodnutí Rady jako závazná, ale pouze jako doporučení a počet civilních členů Rady byl navýšen.⁴² Další dodatky upravující vztahy mezi civilní vládou a armádou přijala už vláda AKP v roce 2003. Bylo umožněno, aby generální tajemník Národní bezpečnostní rady nemusel zastávat vojenskou funkci, a v čele tak stanul civilista. Počet civilních institucí, jako jsou například média nebo Vyšší rada pro vzdělání, ve kterých měla Rada vliv skrze své zástupce, byl také omezen. Rozpočet armády, který byl do té doby tajný, byl podřízen kontrole. Dále byl znovu potvrzen charakter Rady jako pouze poradního orgánu, bez povinnosti vlády řídit se jeho

³⁸ Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, 81.

³⁹ Dağı, „The Justice nad Development Party“, 98.

⁴⁰ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 58.

⁴¹ Levent Gönenç, „The 2001 Amendments to the 1982 Constitution of Turkey“, *Ankara Law Review* 1, č. 1 (2004):104.

⁴² Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?“, 162.

rozhodnutími.⁴³ Armáda se ocitla v paradoxní situaci. Na jedné straně byla v minulosti hlavním prosazovatelem tureckého západního směřování a modernizace, ale reformy požadované Evropskou unií omezovaly moc, na kterou byla doposud zvyklá. Walter Posch tvrdí, že sekulárním představitelům nezbylo nic jiného, než akceptovat AKP a jeho evropskou politiku, protože veřejné mínění v zemi bylo velmi proevropsky naladěné a podporovalo členství Turecka v EU a demokratizační reformy.⁴⁴

Tyto zde uvedené změny zákonů jsou pouhým zlomkem přijatých reforem, ale lze na nich demonstrovat, že požadavky EU se překrývaly také se zájmy AKP, která po zkušenostech Strany blahobytu a Strany ctnosti musela uznat, že tolerantnější a více demokratické Turecko by bylo pro AKP výhodnější. Požadavky EU uvedené v Kodaňských kritériích zahrnovaly kromě dodržování osobních práv a svobod také omezení armádního vlivu na politiku a zavedení svrchovanosti vlády nad armádou. Že se AKP stala stoupencem členství Turecka v EU tak lze vykládat jako strategické rozhodnutí, protože perspektiva vstupu do EU sloužila jako zdroj legitimacy pro reformní politiku, kterou mohla AKP odstranit ta omezení, která by jí bránila udržet se u moci.

2 Přístup EU k Turecku - pokles hodnoty členství v EU

„Dokud zůstává členství v EU na vrcholu preferencí kandidátských států, přístupová jednání umožňují Evropské unii uplatňovat vliv nad budoucími členy. Ti musí přijmout unijní *acquis communautaire*, rozsáhlý soubor právních předpisů, pravidel a norem, které již existují mezi členskými státy, tak, aby byla splněna kritéria pro členství.“⁴⁵

Vzhledem k tomu, že v rámci pro vyjednávání bylo uvedeno, že rychlost přístupových jednání záleží na úsilí Turecka vyhovět podmínkám pro přijetí do EU⁴⁶, vývoj turecko-unijních vztahů a především pokrok nebo spíše stagnace v přístupových jednáních v období po roce 2005 značí, že vstup do EU už nejspíš nefiguruje jako hlavní priorita seznamu preferencí AKP. Tato kapitola se pokusí ukázat, jaké kroky Evropské unie a jednotlivých členských států EU vůči Turecku mohly způsobit přehodnocení preferencí AKP tak, že vláda

⁴³ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 87-88.

⁴⁴ Walter Posch, „Crisis in Turkey: Just another bump on the road to Europe?“, EUISS Occasional Paper , č. 67 (2007), 15, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ67.pdf> (staženo 1. 3. 2015).

⁴⁵ Thomas Diez, Apostolos Agnantopoulos, a Alper Kaliber, „File: Turkey, Europeanization and Civil Society: Introduction“, *South European Society and Politics* 10, č. 1 (2005): 3.

⁴⁶ Negotiation Framework 2005, paragraf 1, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/NegotiatingFrameowrk/Negotiating_Frameowrk_Full.pdf (staženo 10. 3. 2015).

již nepokračovala ve stejném tempu v prosazování ústavních a právních reforem jako před rokem 2005.

2.1 Vyjednávací rámec - ukazatel nerovnoprávného postavení Turecka

V prosinci 2004 rozhodla Evropská unie, že Turecko splnilo Kodaňská politická kritéria do té míry, že s ním mohou být v říjnu 2005 zahájena jednání o přistoupení. Ale předtím než mohla být jednání zahájena, bylo potřeba schválit tzv. vyjednávací rámec, který by určil, jakým způsobem budou vedena přístupová jednání. Na první pohled se mohlo zdát, že tento rámec se nebude lišit od těch předchozích, avšak některá opatření značila, že i v případě úspěšného dokončení přístupových rozhovorů postavení Turecka uvnitř Unie by nebylo rovnoprávné s ostatními členy.

Obavy některých členských států z pro ně negativních důsledků tureckého přistoupení byly důvodem pro přidání omezujících opatření do vyjednávacího rámce.⁴⁷ Hned v druhém paragrafu tohoto dokumentu se píše, že „přístupová jednání jsou procesem s otevřeným koncem, jehož výsledek nemůže být předem zaručen.“ Dále se uvádí, že „s ohledem na Kodaňská kritéria, včetně absorpční kapacity Unie, pokud Turecko nebude schopno převzít všechny závazky členství, musí být zajištěno, aby Turecko zůstalo zakotveno v evropských strukturách nejsilnějším možným poutem.“⁴⁸ To znamená, že kromě kritérií, které Turecko musí splnit, je tu další možná překážka v podobě absorpční kapacity EU. Poslední fráze navíc nabízí ke zvážení také možnost alternativy k členství v EU. Burak Akçapar poznamenal, že vyjednávací rámec pro Turecko je vzhledem k podmínkám zatím nejtvrdší ze všech.⁴⁹ Takzvané „trvalé ochranné klauzule“ je další mimořádné opatření, které Evropská unie prosadila do vyjednávacího rámce pro Turecko, které je trvale k dispozici a které může být použito podle zvážení EU v záležitostech týkající se volného pohybu osob, strukturálních politik nebo zemědělství.⁵⁰ Erdogan už v prosinci 2004, kdy ještě vyjednávací rámec nebyl schválen, kritizoval takovéto návrhy. K vyjádření Komise, že přístupové rozhovory jsou proces s otevřeným koncem bez garance výsledku, uvedl, že takovýto popis vzbuzuje velmi

---

⁴⁷ Christophe Hillion, „Negotiating Turkey’s Membership to the European Union. Can the member states do as they please?“, *European Constitutional Law Review* 3, č. 2 (2007): 270.

⁴⁸ Negotiation Framework 2005, paragraf 2.

⁴⁹ Burak Akçapar, *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership* (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2007), 18.

⁵⁰ Vyjednávací rámec pro Turecko, paragraf 12.

velkou nejistotu nejen ohledně výsledku, ale také cíle přístupového procesu, a dodal, že i závěr Lucemburského summitu v roce 1997 byl vhodnější.⁵¹⁵²

Možnost, že i přes zahájení přístupových jednání výsledek nemusí skončit plným členstvím, ale méně ceněnou alternativou, a možnost, že i v případě členství je zde pravděpodobnost trvalé výjimky například v oblasti volného pohybu, nepochybně vyslala zprávu, že Turecko není posuzováno podle stejných kritérií jako ostatní země. Další ustanovení ve vyjednávacím rámci, které mohlo mít negativní efekt na motivaci AKP provádět další radikální změny legislativy, se týkalo určení termínu, před kterým nebude možné dojít k přistoupení. V rámci je uvedeno, že Turecko nemůže přistoupit, dokud EU nerozhodne o rozpočtovém rámci pro období po roce 2014.⁵³ Zatímco EU tedy požaduje od Turecka reformy k splnění podmínek v některých oblastech prakticky ihned nebo v blízké době, k rozhodnutí o výsledku by ale podle rámce pro vyjednávání v blízké době dojít nemohlo. Podle analýzy Nathalie Tocci o vlivu Evropské unie v kandidátských zemích, hodnota očekávaného zisku klesá, čím více je jeho dosažení časově vzdálenější, a tedy méně jisté.⁵⁴

Poměrně dramatické bylo samotné schvalování vyjednávacího rámce, kdy kolem jeho finální podoby panovaly neshody ještě 3. října, v den oficiálního zahájení přístupových rozhovorů. Velký podíl na tom měla vláda Rakouska, která trvala na prosazení návrhu privilegovaného partnerství jako varianty výsledku přístupových jednání. Erdoğanova reakce byla jednoznačně proti tomuto návrhu, když uvedl, že pro Turecko neexistuje jiná možnost než plnohodnotné členství.⁵⁵ Nakonec Rakousko stáhlo svůj návrh, vyjednávací rámec byl schválen členy EU i Tureckem a přístupová jednání byla zahájena. Pokud však samotný rámec pro vyjednávání nebyl dostatečným zklamáním pro AKP a Turecko, jednání některých

---

⁵¹ „Erdoğan sends critical warnings to EU via ambassadors“, *Hürriyet Daily News*, 15. 12. 2004, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=erdogan-sends-critical-warnings-to-eu-via-ambassadors-2004-12-15> (staženo 19. 2. 2015).

⁵² Lucemburský summit v roce 1997 způsobil roztržku ve vztazích Turecka a EU, protože místo udělení kandidátského statusu, které Turecko očekávalo, se dočkalo pouze označení „způsobilý“ pro udělení kandidátského statutu.

⁵³ Hillion, „Negotiating Turkey’s Membership to the European Union“, 270.

⁵⁴ Nathalie Tocci, „Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform?“, *South European Society & Politics* 10, č. 1 (2005): 78.

⁵⁵ „German Papers: Will Turkish Delight Turn into Disappointment?“, *Spiegel Online International*, 30. 9. 2005, <http://www.spiegel.de/international/german-papers-will-turkish-delight-turn-into-disappointment-a-377555.html> (staženo 27. 2. 2015).

členských států EU a jejich požadavky vůči Turecku, především ohledně kyperského problému, zajisté negativní vnímání EU ještě umocnila.⁵⁶

2.2 Spor o Kypr

Kyperská otázka představuje velmi citlivé téma pro tureckou politiku i veřejnost již dlouhou dobu. Naposledy dokázala značně zkomplikovat přístupová jednání s EU.

Od doby, co Kypr získal samostatnost na Británii na konci 50. let 20. století, na ostrově probíhaly spory mezi obyvatelstvem tureckého a řeckého původu ohledně politického uspořádání ostrova. Řecko-kyperská strana jako ideální řešení prosazovala, vzhledem k tomu, že kyperští Řekové tvoří většinu obyvatelstva, začlenění Kyperské republiky do Řecka, a kyperští Turci zase prosazovali rozdělení ostrova na dva samostatné státy.⁵⁷ Kyperská republika však byla založena jako jeden stát složený ze dvou národů a v její ústavě byla zaručena politická práva kyperských Turků. Garantem tohoto uspořádání se staly země Velká Británie, Řecko a Turecko. Tyto země podepsaly Garanční smlouvu, kterou se zavázaly dohlížet na nové uspořádání země a její ústavu. V případě porušení statutu quo mohly státy zasáhnout do dění na Kypru. Období 1963 až 1974 charakterizovalo násilí mezi oběma komunitami. V Řecku se mezitím dostala k moci vojenská junta, v roce 1974 zorganizovala na Kypru státní převrat a vyhlásila svůj záměr připojit Kypr k Řecku. Turecko se odvolalo na právo intervenovat vycházející z Garanční smlouvy, odpovědělo invazí a převzalo kontrolu nad severní částí Kypru. Tento krok obhajovalo jako ochranu kyperských Turků. Od té doby zůstává ostrov rozdělený na dva státy, ačkoli mezinárodně uznávaná je pouze Kyperská republika kyperských Řeků, reprezentující celý ostrov.⁵⁸

Zatímco řecká Kyperská republika byla přijata jako kandidát na členství v EU a na summitu v Helsinkách v roce 1999 bylo rozhodnuto, že vyřešení kyperského problému není podmínkou pro její úspěšné dokončení přístupového procesu, Turecku bylo doporučeno spolupracovat s OSN na vyřešení kyperské otázky. Bylo tak naznačeno, že vyřešení problému Kypru je zodpovědností Turecka.⁵⁹ Teprve nová vláda AKP zaujala ke kyperské otázce nový postoj a projevila snahu vyřešit ji. Plán na vyřešení situace na Kypru byl představen

⁵⁶ Napjatou situaci ještě umocňovaly protesty v Turecku proti EU. Vyjednávací rámec a dodatečné podmínky byly považovány za urážlivé a nespravedlivé. Akçapar, *Turkey's new European era: foreign policy on the road to EU membership*, 15.

⁵⁷ Ahmet Sözen, „Jednání o Kyperské otázce. Jednání od roku 1963 do současnosti“, in *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*, 129.

⁵⁸ Meltem Müftüleri-Bac a Aylin Güney, „The European Union and the Cyprus Problem 1961–2003“, *Middle Eastern Studies* 41, č. 2 (2005):282-83.

⁵⁹ *Ibid.*, 288-89.

generálním tajemníkem OSN Kofi Annanem a měl za cíl vyřešit sjednocení ostrova ještě před vstupem Kyperské republiky do EU.⁶⁰ Annanův plán byl založen na kompromisu mezi dvěma komunitami. Měla vzniknout federace složená ze dvou jednotek. Plán byl předložen ke schválení v referendu konaném v dubnu 2004. Většina kyperských Turků (65%) se vyslovila pro přijetí, ale 76% kyperských Řeků tento plán odmítlo.⁶¹ Řecká Kyperská republika byla nedlouho poté přijata do Evropské unie, což Turecku zkomplikovalo možnost vyjednávání ohledně jeho členství v EU.

Nejenomže Turecko musí splnit Kodaňská kritéria, ale také musí vyřešit problém Kypru, což je záležitost, kterou Turecko vždy považovalo za záležitost domácí politiky. Co se může jevit z tureckého pohledu jako nespravedlivý a neobjektivní přístup EU vůči Kypru ve srovnání s přístupem k Turecku je fakt, že na řeckou část Kypru nebyl vyvíjen dostatečný tlak na vyřešení rozdělení ostrova před jeho přijetím do EU. Turecko bylo kandidátem již od roku 1999 a postup EU v tomto ohledu byl tak podle Ziyi Öniše více příznivý pro Řeky než pro Turky.⁶²

Protože ve zprávě Evropské komise z listopadu 2003 se uvádí, že „absence urovnání by se mohla stát vážnou překážkou aspirací Turecka na členství v EU“⁶³, po neúspěšném referendu o sjednocení se stalo údělem turecké strany, aby ustoupila a kyperský problém vyřešila. Poté co se řecký Kypr stal i po odmítnutí Annanova plánu členem EU, politika AKP ohledně kyperského problému se vrátila k tradičnímu postoji, tedy odmítnutí uznat Kyperskou republiku jako reprezentanta celého ostrova a kyperských Turků. Podle prohlášení tureckého ministerstva zahraniční mají kyperští Turci v rámci svého území a ústavního řádu vlastní vládu, jurisdikci a suverenitu, a Turecko tak bude pokračovat v uznávání Severokyperské turecké republiky.⁶⁴

Turecko mělo před zahájením přístupových jednání v říjnu 2005 podepsat dodatkový protokol k Ankarské dohodě, aby mohla být celní unie mezi Tureckem a EU rozšířena o nové členské státy, mezi které patřila i Kyperská republika. Turecko jej nakonec 29. července 2005 podepsalo, ale připojilo prohlášení, ve kterém uvedlo, že podpis protokolu neznamená, že

⁶⁰ Kivanc Ulusoy, „The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus problem“, *Journal of Southern Europe and the Balkans* 10, č. 3 (2008): 315-316.

⁶¹ Sözen, „Jednání o Kyperské otázce.“ 145.

⁶² Ziya Öniş, „Domestic Politics, International Norms and Challenges to the State: Turkey-EU Relations in the post-Helsinki Era“, *Turkish Studies* 4, č. 1 (2003): 24.

⁶³ European Commission, „Strategy paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey“, (listopad 2003), 16, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0676&from=EN> (staženo 10. 3. 2015).

⁶⁴ Ministry of Foreign Affairs of Turkey, „Press Release Regarding the EU Enlargement“, (květen 2004), http://www.mfa.gov.tr/no_73---press-release-regarding-the-eu-enlargement_-1-may-2004.en.mfa (staženo 10. 3. 2015).

Turecko uznává nárok Kyperské republiky na zastupování celého ostrova.⁶⁵ Evropská unie reagovala v září deklarací, ve které uvedla, že uznání všech členských států EU je podmínkou ukončení přístupového procesu. Dále bylo uvedeno, že Turecko musí také aplikovat dodatkový protokol na všechny státy EU a pokrok v této otázce bude ohodnocen v roce 2006.⁶⁶

Protože Turecko po fiasku s referendem odmítlo provést ze svého pohledu další ústupky, což se týkalo otevření přístavů kyperským Řekům, EU se rozhodla na konci roku 2006 zablokovat přístupová jednání o osmi kapitolách do té doby, než Turecko odstraní omezení vůči Kyperské republice.⁶⁷ Nicméně ještě v létě téhož roku dokázalo Turecko předběžně uzavřít jednu kapitolu týkající se vědy a výzkumu. Za normálních okolností by projednání této nejméně komplikované kapitoly nevyžadovalo značnou pozornost, ale Kyperská republika se snažila uzavření jednání o kapitole podmínit tureckým uznáním své republiky a otevřením tureckých přístavů Kypru. Ačkoli tato kapitola byla nakonec po dlouhých jednáních uzavřena, bylo jasné, že přístupový proces a dokončení dalších 34 kapitol nebudou pro Turecko jednoduché, protože každý členský stát může vetovat rozhodnutí o zahájení a ukončení jednání v zbylých kapitolách.^{68 69}

Kyperská otázka je citlivé téma pro Turky, kteří vidí v přístupu EU k tomuto tématu jistou nespravedlnost.⁷⁰ Navíc byla politicky vždy definována jako otázka národního zájmu a byla populisticky využívána kladením důrazu na nacionální cítění Turků.⁷¹ Poté co AKP změnila oficiální postoj ke Kypru a podporovala plán sjednocení, který byl nakonec odmítnut, bylo možné, že pokud by AKP chtěla provést v této otázce další ústupky, mohlo by to vyvolat vlnu nacionalismu, které by využily staré elity a armáda. O názoru armády svědčí i prohlášení

⁶⁵ Ministry of Foreign Affairs of Turkey, „Press Statement Regarding the Additional Protocol to Extend the Ankara Agreement to All EU Members“, (červenec 2005), http://www.mfa.gov.tr/_p_no_123---july-29th_-2005_-press-statement-regarding-the-additional-protocol-to-extend-the-ankara-agreement-to-all-eu-members-unofficial-translation__p_.en.mfa (staženo 10. 3. 2015).

⁶⁶ EU Enlargement: Turkey – Declaration by European Community and Member States, (září 2005), http://eu-un.europa.eu/articles/en/article_5045_en.htm (staženo 12. 3. 2015).

⁶⁷ David Rennie a Toby Helm, „Move to freeze talks on Turkey's EU entry“, *The Telegraph*, 30. 11. 2006, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1535633/Move-to-freeze-talks-on-Turkeys-EU-entry.html> (staženo 2. 3. 2015).

⁶⁸ Gülnur Aybet, „Turkey and the EU after the First Year of Negotiations: Reconciling Internal and External Policy Challenges“, *Security Dialogue* 37, č. 4 (2006): 532-33.

⁶⁹ To se potvrdilo, když Francie v roce 2007 zablokovala otevření pěti dalších kapitol a Kyperská republika poté v roce 2009 zablokovala další kapitoly. Nathalie Tocci, „Unblocking Turkey's EU Accession“, *Insight Turkey* 12, č. 3 (2010): 28.

⁷⁰ Průzkum veřejného mínění vedený tureckou nevládní organizací v listopadu 2006 ukázal, že oproti roku 2004, podpora členství v EU mezi dotazovanými klesla z 75% na 50%. Ztráta důvěry turecké veřejnosti v EU, vyplývá také z výsledku dotazování na otázku, zda se EU chová k Turecku upřímně a spravedlivě. Negativně odpovědělo v roce 2005 65% dotazovaných. O rok později to už bylo 81%. Sedat Laciner et al., eds., *USAK Surveys on Turkish Security and Foreign Policy* (Ankara: USAK Publications, 2010), 122-24.

⁷¹ Ulusoy, „The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus problem“, 313-314.

velitele pozemních sil turecké armády z roku 2005, ve kterém bylo řečeno, že ani jeden voják neopustí území turecké části Kypru, dokud nedojde ke konkrétní dohodě mezi rozdělenými komunitami.⁷² AKP by tak mohla riskovat náklonnost části voličů⁷³ i svou pozici. Jinak řečeno, pokud by se AKP rozhodla řešit kyperskou otázku, náklady a rizika takového jednání by mohly být větší než očekávané přínosy vzhledem k nejistému výsledku přístupových rozhovorů, a dokud se tento poměr nezmění, pravděpodobně nedojde z turecké strany k nějakému pokroku.

2.3 Protiturecké postoje v členských zemích EU

Je nutné si uvědomit, že konečný proces rozhodnutí, zda se kandidátský stát stane členem EU, je výsledek mezivládního jednání. Každý stát tedy může ovlivnit rozhodnutí v neprospěch Turecka a vzhledem k postojům v některých členských zemích se šance na snadný přístupový proces pro Turecko snižují. Francie a Rakousko se již krátce po zahájení přístupových jednání vyjádřily, že pokud by Turecko mělo zvládnout přístupová jednání, o rozhodnutí zda ratifikovat přístupovou smlouvu s Tureckem, se vyhlásí referendum.⁷⁴

Průzkumy veřejného mínění v roce 2005 ukázaly, že proti členství Turecka v EU bylo v Rakousku 80% dotazovaných. V Německu to bylo 74% a ve Francii 70%.⁷⁵ Vlády zemí, které nechtěly vidět Turecko v EU, používaly ve svých projevech také argumenty založené na otázce kulturní identity, přestože ve smlouvách zakládajících Evropskou unii se nehovoří o společné identitě a neexistuje ani kritérium pro vstup do EU odkazující se na identitu nebo kulturu. Přesto někteří mají pocit, že Evropská unie musí být založena na sdílení společné historie, kultury a náboženství. Z tohoto pohledu Turecko nepatří do Evropské unie, což bylo také zdůrazňováno některými politiky. Bývalý francouzský prezident Nicolas Sarkozy řekl, že je proti integraci Turecka do Evropy, protože Turecko není evropská civilizace.⁷⁶ Předseda Evropské komise Barroso krátce po zahájení přístupových rozhovorů prohlásil, že je nutné,

⁷² Sahin Alpay, „A State of Citizens, not Kins“, *Today's Zaman*, 5. 2. 2005, http://www.todayszaman.com/columnist/sahin-alpay/a-state-of-citizens-not-kins_16269.html (staženo 5. 3. 2015).

⁷³ V průzkumu z roku 2006 až 70% dotazovaných odpovědělo ano na otázku, zda by Turecko mělo suspendovat přístupová jednání v případě, že EU bude tlačit na otevření přístavů řecké části Kypru. Je tak vidět, že Kypr je citlivá otázka pro Turky a turecký nacionalismus byl v té době na vzestupu. Sedat Laciner et al., eds., *USAK Surveys on Turkish Security and Foreign Policy*, 134.

⁷⁴ „Turkey's EU entry talks“, *BBC News*, 11. 12. 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4107919.stm> (staženo 5. 3. 2015).

⁷⁵ Nicholas Watt, „Europeans reject Turkey, poll shows“, *The Guardian*, 19. 7. 2005, <http://www.theguardian.com/world/2005/jul/19/turkey.eu> (staženo 10. 3. 2015).

⁷⁶ Catherine MacMillan, „Which identity for the European Union“, *E-International Relations*, 21. března 2010, <http://www.e-ir.info/2010/03/21/which-identity-for-the-eu-implications-of-and-for-turkeys-accession/> (staženo 19. 3. 2015).

aby si Turecko získalo srdce a mysl evropských občanů, protože to budou oni, kdo nakonec rozhodnout o tureckém členství.⁷⁷ Na tyto argumenty, založené na odlišnostech Turecka od zbytku Evropy, nemohlo Turecko dost dobře zareagovat. Aby se zbavilo takového přístupu, muselo by, jak uvedl Jacques Chirac, prodělat velkou kulturní revoluci.⁷⁸

3 AKP na cestě ke konsolidaci moci

Kvůli všem faktorům diskutovaným v předchozí kapitole musela být EU v Turecku vnímána jako nedůvěryhodný partner a udělení členství se muselo jevit jako nepravděpodobné, přinejlepším velmi vzdálené, a vzhledem k problematickému přístupovému procesu kvůli Kypru to muselo mít dopad na politiku AKP vůči Unii. Otázku, zda by se Turecko mohlo vůbec někdy stát členem EU, musela vzít AKP po roce 2005 v úvahu. Pokud byl zájem AKP o vstup do EU na začátku její vlády alespoň zčásti myšlen upřímně, vývoj v procesu přistupování po roce 2005 musel zájem o dokončení přístupových rozhovorů značně snížit.

Zároveň, pokud uvažujeme o AKP jako o racionálním aktérovi, který se pro prosazování členství v EU rozhodl z pragmatických důvodů kvůli ochraně před kemalistickou armádou a justicí, pak přehodnocení preferencí AKP po roce 2005 spočívalo v přesunu od usilování o pokrok v přístupovém procesu k upevňování své pozice na domácí politické scéně. V období mezi roky 2005 a 2010 AKP ale nadále jevila zájem o jednání s EU, protože staré kemalistické elity stále ještě mohly AKP ohrozit a omezit prostor jejího vládnutí. Tato kapitola se pokusí ukázat, že domácí vývoj v období po zahájení jednání vedl k dosažení rozhodujícího vlivu v rukou Erdogana a AKP, a také že reformy, které byly provedeny, jí k tomu dopomohly.

3.1 AKP a změna v postavení armády po roce 2005

Jak už bylo ukázáno v předchozích kapitolách, armáda zastávala významnou roli v turecké společnosti a představovala pro AKP i přes velkou voličskou podporu potenciální hrozbu. Přestože armáda už neměla přímý politický vliv, protože její hlavní nástroj Národní bezpečnostní rada ztratil svůj původní význam, ve společnosti armáda nadále platila za důvěryhodnou a váženou instituci. Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2005 byla

⁷⁷ „Turkey's EU process replete with traps, report says, 2005“, *Hürriyet Daily News*, 18. 10. 2005, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-eu-process-replete-with-traps-report-says.aspx?pageID=438&n=turkeys-eu-process-replete-with-traps-report-says-2005-10-18> (staženo 10. 3. 2015).

⁷⁸ „Barroso fires EU warning to Turkey“, *The Guardian*, 4. 10. 2005, <http://www.theguardian.com/world/2005/oct/04/turkey.eu5> (staženo 10. 3. 2015).

armáda nejvíce důvěryhodnou institucí.⁷⁹ Hodnotící zpráva Komise z roku 2004 konstatovala, že „ozbrojené síly v Turecku i nadále mohou uplatňovat svůj vliv neformálními způsoby.“⁸⁰

Jeden z ukazatelů, že armádní vojenští velitelé se nehodlali stáhnout do pozadí, byly přetrvávající veřejná vystoupení a prohlášení, kterými dávali najevo svá stanoviska týkající se témat mimo oblast jejich působnosti.⁸¹ Jako významný moment rozhodující o postavení AKP na domácí politické scéně lze považovat rok 2007, kdy se konaly parlamentní volby a volba prezidenta a kdy armáda podnikla poslední pokus ovlivnit politické dění v neprospěch AKP.

3.1.1 Prezidentské volby v roce 2007 a politická krize

V květnu 2007 se měly konat prezidentské volby. AKP jako vládnoucí strana navrhla za kandidáta dosavadního ministra zahraničí Abdullaha Gūla. Armáda nechtěla mít prezidenta z řad AKP, protože prezident je zároveň vrchní velitel tureckých ozbrojených sil, a AKP by tak získala další část kontroly nad armádou. Náčelník generálního štábu na konferenci na začátku dubna řekl, že prezidentem by měl být někdo, kdo je doopravdy věrný principům republiky.⁸² Prezidentská funkce je navíc v Turecku považována za důležitou funkci ze symbolického hlediska. Představuje symbol Atatürkova odkazu a doposud ji zastávali výhradně sekularisté z řad armádních funkcionářů. Armáda neschvalovala, aby manželka prezidenta na veřejnosti vystupovala s šátkem na hlavě, a proto se rozhodla zakročit. Na konci dubna bylo zveřejněno prohlášení na webových stránkách generálního štábu turecké armády, ve kterém se oznamovalo, že armáda považuje současnou volbu prezidenta za záležitost ohrožující princip sekularismu, a proto armáda jako věrný ochránce sekularismu má právo účastnit se této záležitosti. A pokud to bude nezbytné, nebude váhat zakročit. Cílem bylo vyvolat pocit, že AKP představuje vnitřního nepřítele, který ohrožuje základ republiky - sekularismus.⁸³ Toto takzvané e-memorandum mělo AKP přinutit ustoupit, ale AKP se nenechala odradit. Jako první vláda v historii vystoupila a rázně odpověděla, že armáda, v tomto případě reprezentovaná šéfem generálního štábu, se zodpovídá premiérovi a je nepředstavitelné, aby v demokratickém státě armáda vyhrožovala vládě.⁸⁴ To, že AKP

⁷⁹ „Military continues to be the most trusted institution“, *Hürriyet Daily News*, 6. 12. 2005, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=military-continues-to-be-the-most-trusted-institution-2005-12-06> (staženo 12. 3. 2015).

⁸⁰ Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?“, 163.

⁸¹ Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?“, 164.

⁸² Şule Toktaş a Ümit Kurt, „The Turkish Military’s Autonomy, JDP Rule and the EU Reform Process in the 2000s: An Assessment of the Turkish Version of Democratic Control of Armed Forces (DECAF)“, *Turkish Studies* 11, č. 3 (2010): 394.

⁸³ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 90-91.

⁸⁴ Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?“, 165.

neustoupila, nestáhla kandidaturu Abdullaha Güla a následně žádná vojenská intervence neproběhla, mohlo značit jen to, že doba, kdy se armáda cítila sama sebou dostatečně jistá na přímé zasahování do politiky, už pominula.

Prezident měl být zvolen parlamentem, ale kvůli bojkotu opoziční strany CHP nebylo možné dát dohromady k volbě prezidenta povinnou dvouřetinovou většinu hlasů. Byly tak vyhlášeny předčasné parlamentní volby a nový parlament měl poté zvolit prezidenta. Volby se konaly v červenci 2007 a AKP vyhrála s téměř 47% hlasů. Oproti výsledku voleb z roku 2002 si strana polepšila o 13%. Abdullah Gül byl následně zvolen prezidentem.⁸⁵

Posoudit, jak moc významnou roli v spoutávání armády hrála Evropská unie, není jednoznačně možné. Podle *Şule Toktaş*, turecké profesorky politologie, dala Evropská unie svými požadavky na demokratickou kontrolu armády vnější podnět k reformám a zároveň umožnila domácím politikům legitimizovat jejich politické požadavky vůči moci armády.⁸⁶ Ale přes reformy uskutečněné do roku 2005 a přes to, že Turecko jako kandidát na členství v EU bylo pod mezinárodním dohledem, se armáda ještě jednou pokusila zasáhnout do politiky a ovlivnit ji. Fakt, že se jí to nepodařilo, značí, že Turecko, které bylo již od roku 1999 na cestě postupné demokratizace, vyvolané vyhlídkou členství v EU, se změnilo. Velká volební podpora AKP v předčasných volbách, které následovaly krátce po výhrůžkách armádní elity, byla také reakce na hrozbu armádního zásahu proti vládě AKP, kterou část voličstva vnímala jako neoprávněnou. Vítězství AKP v parlamentních volbách potvrdilo, že AKP má podporu většiny společnosti a že přístup společnosti k armádě a jejím nedemokratickým způsobům je méně tolerantní.⁸⁷ Ohlasy z Evropské unie vítaly vítězství AKP. Poslanci z Evropského parlamentu vyjadřovali přesvědčení, že se turečtí občané rozhodli postavit tlaku armády, a podpořit tak premiéra Erdoğana i jeho prounijní politiku.⁸⁸

William Hale cituje výrok jednoho tureckého novináře, který trefně popsal prezidentskou krizi a který podle autorky této práce doopravdy vystihuje podstatu politické krize a parlamentních voleb. „Již od dubna 2007 se Turecko nacházelo skoro v atmosféře fotbalového zápasu. Nebylo to obyčejné utkání, ale to poslední, které určí osud země. Vítěz by se stal vládcem a poražený by ztratil moc oponovat.“⁸⁹

⁸⁵ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 39-40.

⁸⁶ Toktaş a Kurt, „The Turkish Military’s Autonomy, JDP Rule and the EU Reform Process in the 2000s“, 400.

⁸⁷ Toktaş, Ümit Kurt, str. 395.

⁸⁸ „EU welcomes AKP’s second term victory“, *Turkish Weekly*, 23. 7. 2007,

<http://www.turkishweekly.net/news/46993/eu-welcomes-akp-s-second-term-victory.html> (staženo 18. 3. 2015).

⁸⁹ Hale a Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey*, 41.

3.1.2 Kauzy Ergenekon a Balyoz

Důkaz, že došlo ke změně v mocenském postavení armády, lze spatřit v událostech po roce 2007, kdy se naplno ukázalo, že armáda již není nedotknutelná, jako tomu bylo v minulosti. V červnu 2007, krátce po zveřejnění e-memoranda, bylo zahájeno vyšetřování v případě údajného spiknutí nazvaném Ergenekon, kdy mnoho armádních činitelů bylo uvězněno pro obvinění z přípravy převratu proti vládě AKP. Toto rozsáhlé a kontroverzní vyšetřování skončilo až v létě 2013.

Ergenekon měl být název tajné organizace ultranacionalistů nejen z řad armády, ale i civilistů, kteří měli plánovat vyvolání nepokojů, které by ospravedlnily zásah armády.⁹⁰ Během vyšetřování této kauzy bylo zadrženo na 300 lidí a byly vyjadřovány také obavy, zda tato kauza není využívána vládou k zbavení se sekulární opozice a kritiků a zda tento vývoj spíše než k pluralitní demokracii nepovede k autoritativní vládě jedné strany.⁹¹ Kromě této kauzy se v roce 2010 objevil další případ s názvem Balyoz, který směřoval obvinění výhradně na příslušníky armádní elity. Zadrženi byli bývalí velitelé letectva a námořnictva. Kromě nich byli obviněni i další bývalí a současní členové armády ze spiknutí proti vládě AKP. V roce 2003 měli plánovat vyvolání chaosu pomocí série atentátů, který by odůvodnil zásah armády proti vládě.⁹²

Takovéto rozsáhlé soudní procesy vysoce postavených členů armády byly první v historii Turecké republiky. Jejich výsledkem bylo v roce 2012 odsouzení tří bývalých armádních generálů k dvacetiletému trestu a více než 300 armádních důstojníků bylo také obviněno z účasti v protivládním spiknutí.⁹³ V kauze Ergenekon bylo rozhodnuto o rozsudku o rok později a obviněno bylo až 275 lidí, kromě členů armády také novináři, akademici, právníci a opoziční politici. Na doživotí byl odsouzen dosud nejvýše postavený armádní představitel, vrchní velitel ozbrojených sil v letech 2008 až 2010 Iker Başbuğ. Soud rozhodl, že byl vůdcem skupiny Ergenekon a že byl hlavním zodpovědným za plánování převratu.⁹⁴ O

⁹⁰ Sarah Rainsford. “‘Deep State Plot’ Grips Turkey.” *BBC News*. 4. 2. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7225889.stm> (staženo 18. 3. 2015).

⁹¹ Dan Bilefsky, „In Turkey, Trial Casts Wide Net of Mistrust“, *The New York Times*, 21. 11. 2009, http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/europe/22turkey.html?pagewanted=all&_r=0 (staženo 18. 3. 2015).

⁹² Yesim Comert, „Erdogan: Over 40 detained in alleged coup plot“, *CNN*, 22. 2. 2010, <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/02/22/turkey.sledgehammer.arrests/> (staženo 18. 3. 2015).

⁹³ „Turkey trial: Three army generals jailed for coup plot“, *BBC*, 21. 9. 2012, <http://www.bbc.com/news/world-europe-19670530> (staženo 18. 3. 2015).

⁹⁴ Hasnain Kazim, „Ergenekon Verdicts: Erdogan Silences Dissent in Divided Turkey“, *Spiegel Online International*, 5. 8. 2013. <http://www.spiegel.de/international/world/verdicts-in-turkish-ergenekon-trial-reflect-deep-divisions-a-914924.html> (staženo 25. 3. 2015).

rok později však byl již propuštěn⁹⁵, což jenom zvyšuje pochybnosti o důvěryhodnosti soudních procesů a dalších rozsudků týkajících se kauz Ergenekon a Balyoz. Jedno je však jisté, výsledek těchto procesů, kdy civilní vláda a instituce získaly převahu nad armádou, lze označit za konec éry takzvaného armádního poručnictví nad Tureckou republikou. Nad rozhodnutím soudů v případě Ergenekon vyjádřil znepokojení mezi jinými i Ihsan Dagı, protože podle něj značí, že hlavním zájmem nové mocenské elity je místo budování skutečné demokracie monopolizace moci a využití státního aparátu k vládnutí společnosti.⁹⁶

Díky změnám ústavy v roce 2010 byl zrušen provizorní ústavní článek 15 zaručující imunitu proti stíhání vůdcům státních převratů, a proto mohlo být v roce 2012 zahájeno soudní řízení proti strůjčům převratu z roku 1980.⁹⁷ Navíc podle změny článku 35 vnitřního vojenského zákona z roku 2013, který sloužil jako legální podklad pro armádní převraty, byla armáda oprávněna chránit Turecko pouze již před mezinárodními a ne domácími hrozbami.⁹⁸

Rozložení sil mezi armádní elitou a civilní vládou se během vládnutí AKP změnilo. AKP se podařilo podřídít armádu civilní autoritě. Strana nejprve snížila vliv armády v politice díky právním a institucionálním změnám, které byly vyvolané demokratizací spojenou s přístupovým procesem k EU. Armádní elita tak nejprve ztratila svůj formální vliv, například v Národní bezpečnostní radě, a poté v důsledku kauzy Ergenekon a plánů na svrnutí vlády AKP také svoji důvěryhodnost u veřejnosti a tím i neformální politický vliv, který mohla uplatňovat skrze veřejná prohlášení a vystoupení.⁹⁹ Mehmet Bardakçı dodává, že důležitou příčinou změny rovnováhy sil byl také konec politické fragmentace. AKP je první politická strana, která dokázala ve třech po sobě následujících volbách získat postupně ještě více volebních hlasů, a měla tak plnou moc k vládnutí bez koaličních partnerů. Prezentace AKP jako umírněné konzervativní strany a ekonomický boom pomohly AKP získat širokou podporu veřejnosti, a spolu s mezinárodní podporou díky přístupovému procesu EU to byly

⁹⁵ „Turkish ex-military chief Ilker Basbug freed from jail“, *BBC News*, 7. 3. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26491450> (staženo 25. 3. 2015).

⁹⁶ Ihsan Dagı, „Democracy after military tutelage?“, *Today's Zaman*, 11. 8. 2013, http://www.todayszaman.com/columnist/ihsan-dagi/democracy-after-military-tutelage_323267.html (staženo 27. 3. 2015).

⁹⁷ Müge Aknur, „Civil-Military Relations During the AK Party Era: Major Developments and Challenges“, *Insight Turkey* 15, č. 4 (2013): 140-41.

⁹⁸ Ministry for EU Affairs of Turkey, „2013 Progress Report Prepared By Turkey“, (prosinec 2013), 9, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_tr_progress_report.pdf (staženo 21. 3. 2015).

⁹⁹ Aknur, „Civil-Military Relations During the AK Party Era: Major Developments and Challenges“, 132.

faktory, které jí umožnily upevnit svou pozici a postavit se armádě a sekulárnímu establishmentu.¹⁰⁰

3.2 AKP a reformy po roce 2005

Vzhledem k tomu, že AKP už od roku 2005 čelila překážkám v přístupovém procesu a nedůvěryhodnosti úmyslu EU přijmout Turecko, bylo jasné, že pokud vůbec dojde k dokončení přístupového procesu, stane se tak až za dlouhou dobu. „V důsledku toho se členství stalo pro Turecko vzdáleným cílem.“¹⁰¹ Přesto ale vláda AKP pokračovala po roce 2005 s přijímáním některých reforem, jako byly například změny ústavy v roce 2010. V první kapitole bylo ukázáno, že přístupový proces do EU mohl AKP zajistit zvýšení počtu voličů a také že straně s islámskými kořeny sloužil jako „nástroj politického přežití v sekulárním prostředí střeženém armádou a justicí“.¹⁰² Ačkoli je možné, že AKP už po roce 2005 nevěřila v realizovatelnost vstupu do EU, bylo pro ni stále výhodné držet se oficiálně prounijní politiky, což se ukázalo během roku 2007 a 2008. Nedůvěra vůči AKP ze strany sekulárního establishmentu stále přetrvávala, což vyvrcholilo narušením prezidentských voleb a poté pokusem o zákaz strany kvůli porušování principu sekularismu.

Na jaře 2008 turecký Ústavní soud prozkoumával žalobu podanou na AKP, která požadovala její rozpuštění. K podání žaloby na AKP došlo poté, co AKP prosadila změnu ústavy, která umožnila ženám nosit šátky na univerzitách. Erdogan označil zákaz nošení šátků uvnitř státních institucí za vážný problém ohrožující osobní svobodu, který je potřeba odstranit. O demokratizaci v jiných oblastech lidských práv se ale nezmněl.¹⁰³ Podle Ziyi Önişe mohla AKP po úspěšných volbách v červenci 2007 soustředit úsilí spíše na prosazení nové liberálnější ústavy, což by bylo navíc silně přivítáno EU, ale rozhodnutí prosadit kontroverzní změnu ústavy, a navíc bez jiných demokratizačních změn způsobilo reakci sekulární opozice.¹⁰⁴ Ústavní soud nakonec pro nelegálnost povolení šátků dodatek zrušil, a zákaz tak zůstal v platnosti.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Mehmet Bardakçi, „Coup Plots and the Transformation of Civil-Military Relations in Turkey under AKP Rule“, *Turkish Studies* 14, č. 3 (2013): 414.

¹⁰¹ Beken Saatçioğlu, „Revisiting the Role of Credible EU Membership Conditionality for EU Compliance: The Turkish Case“, *Uluslararası İlişkiler* 8, č. 31 (2011): 28.

¹⁰² *Ibid.*, 35.

¹⁰³ Carol Migdalovitz, „Turkey: Update on Crisis of Identity and Power“, *CRS Report for Congress* č. RL34646, (2008), 2, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34646.pdf> (staženo 14. 3. 2015).

¹⁰⁴ Ziya Önişe, „Contesting for the Center: Domestic Politics, Identity Conflicts and the Controversy over EU Membership in Turkey“, *Working Paper*, č. 2, *Istanbul Bilgi University European Institute*, (2010): 9.

¹⁰⁵ „Court annuls Turkish scarf reform“, *BBC News*, 5. 6. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7438348.stm> (staženo 25. 3. 2015).

Tomuto procesu o zrušení AKP se dostalo velké pozornosti zahraničí, zvláště z řad Evropské unie. Například evropský komisař pro rozšiřování Olli Rehn zkritizoval pokus státního žalobce o zákaz AKP a varoval, že pokud Ústavní soud rozpustí AKP, Evropská komise by mohla zastavit veškerá jednání o členství. V médiích se o probíhající kauze hovořilo jako o testu budoucnosti turecké demokracie, která je právě v ohrožení.¹⁰⁶ AKP veškerá obvinění z omezování sekularismu a skryté islamistické agendy odmítla a na důkaz své sekularizace a demokratičnosti se odvolala na své úsilí o vstup do EU. Ústavnímu soudu k rozhodnutí o zákazu chyběl jeden hlas a AKP tak byla pouze zbavena možnosti čerpat část státní finanční podpory.¹⁰⁷ Nelze přesně určit, do jaké míry tlak EU ovlivnil rozhodnutí Ústavního soudu, ale částečně EU zajisté pomohla ovlivnit rovnováhu moci mezi tureckými politickými aktéry v prospěch AKP. Po rozhodnutí soudu AKP znovu potvrdila závazání se reformám a členství v EU.¹⁰⁸

Doklad, že AKP preferuje určité reformy před jinými lze vidět i na příkladu kritizovaného článku 301 trestního zákoníku. Jednou z priorit dlouhodobě zdůrazňovanou Evropskou unií byla reforma článku 301, podle kterého byla kriminálním činem urážka Turecka, turecké vlády a takzvaného turectví. Na základě tohoto článku bylo stíháno mnoho novinářů a spisovatelů pro urážku turectví a podle EU tento zákon porušoval svobodu projevu a měl být odstraněn.¹⁰⁹ Vláda sice článek na jaře 2008 upravila, takže k zahájení vyšetřování byl nyní potřeba souhlas ministra spravedlnosti, ale podle Evropského soudu pro lidská práva ale nově zavedené opatření nepředstavuje dostatečnou záruku proti možnému budoucímu zneužívání článku 301.¹¹⁰ Podle Ziyi Önisse vláda, kdyby chtěla, mohla díky svému silnému mandátu prosadit daleko radikálnější změny článku 301, které by byly v souladu s požadavky EU.¹¹¹

¹⁰⁶ Cengiz Çandar, „Turkey lost 2008 - how about saving EU and democracy?“, *Hürriyet Daily News*, 2. 4. 2008, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-lost-2008---how-about-saving-eu-and-democracy-2008-04-02> (staženo 25. 3. 2015).

¹⁰⁷ Robert Tait, „Turkey's governing party avoids being shut down for anti-secularism“, *The Guardian*, 31. 7. 2008, <http://www.theguardian.com/world/2008/jul/30/turkey.nato1> (staženo 25. 3. 2015).

¹⁰⁸ Migdalovitz, „Turkey: Update on Crisis of Identity and Power“, 5.

¹⁰⁹ Göksel Bozkurt, „Government seeking changes to Article 301“, *Hürriyet Daily News*, 3. 10. 2007, <http://www.hurriyetdailynews.com/government-seeking-changes-to-article-301.aspx?pageID=438&n=government-seeking-changes-to-article-301-2007-10-03> (staženo 25. 3. 2015).

¹¹⁰ „ECtHR says amendment to Article 301 still gives way to persecution“ *Today's Zaman*, 25. 10. 2011, http://www.todayszaman.com/diplomacy_ecthr-says-amendment-to-article-301-still-gives-way-to-persecution_260970.html (staženo 26. 3. 2015).

¹¹¹ Öniş, „Contesting for the Center“, 9.

3.2.1 Referendum o ústavě v roce 2010 - politický kalkul AKP?

Že se reformní politika AKP ubírá směrem určeným podle očekávaným domácích přínosů pro stranu a ne kvůli snaze vyhovět požadavkům Evropské unie, lze usuzovat z prvního velkého počtu změn v rámci reformy ústavy od roku 2005, které AKP v roce 2010 prosadila. William Hale si všímá, že EU vyvíjela tlak na Turecko k přijetí nových reforem již několik let, ale k většímu pokroku ze strany AKP do roku 2010 nedošlo. A během období 2009-10 se tlak EU nijak významně od předchozích let nelišil.¹¹² Výraznější reformní aktivita v roce 2010 se podle názoru Williama Halea objevila ne kvůli podnětům z Evropské unie, ale motivacím vycházejících z vývoje na domácí politické scéně.¹¹³

Přijetí nové a demokratičtější ústavy slíbila AKP již před předčasnými volbami v roce 2007, nicméně vláda poté neučinila výraznější kroky k realizování tohoto plánu. Plán na změnu ústavy z roku 1982, ačkoli pouze částečnou, vláda předložila znovu až během roku 2010. Reformní balíček obsahoval dodatky novelizující ústavu. Několik návrhů se týkalo některých práv a svobod, jako například nařízení pozitivní diskriminace ve prospěch žen, starších a zdravotně postižených lidí, opatření na větší ochranu dětí a rozšíření práv odborových organizací. Dále byla zřízena kancelář ombudsmana, civilní soudy získaly pravomoc soudit armádní činitele a vojenským soudům bylo zakázáno soudit civilisty.¹¹⁴

Zatímco tyto reformy mohly být oceněny zejména veřejností a EU a byly všeobecně vítané, dvě reformy týkající se justice již vzbuzovaly kontroverzi, protože z nich mohla profitovat přímo AKP. Byly to změny složení a struktury Ústavního soudu a Vysoké rady soudců a státních zástupců. Došlo k navýšení počtu soudců Ústavního soudu a členů Vysoké rady. Parlament a prezident také získali větší pravomoc ve jmenování soudců Ústavního soudu.¹¹⁵ Vládní kritici tvrdili, že poté co AKP oslabila armádu se nyní zaměřuje na justici a její nezávislost, protože reformy dovolí AKP jmenovat do vrcholných funkcí své stoupence.¹¹⁶ I když rozšíření počtu členů těchto dvou institucí je chápáno jako demokratizační opatření kvůli většímu a různorodějšímu zastoupení, podle Kalaycioğlu to také znamenalo, že díky účasti nových a pravděpodobně více konzervativních soudců se

¹¹² William Hale, „Human Rights and Turkey’s EU Accession Process: Internal and External Dynamics, 2005-10“, *South European Society and Politics* 16, č. 2 (2011): 331.

¹¹³ *Ibid.*, 324.

¹¹⁴ *Ibid.*, 329-330.

¹¹⁵ Ergun Özbudun, „Turkey’s Search for a New Constitution“, *Insight Turkey* 14, č. 1 (2012): 48-49.

¹¹⁶ Robert Tait, „Turkish constitutional reform plans anger judges“, *The Guardian*, 22. 3. 2010, <http://www.theguardian.com/world/2010/mar/22/turkey-constitutional-reform-judges> (staženo 1. 4. 2015).

prosazení zákazu politických stran stalo složitější.¹¹⁷ Přestože rozhodnutí Ústavního soudu z roku 2008 sice stranu nezakázalo, uložení trestu bylo považováno za varování pro AKP.¹¹⁸ Vláda si tehdy mohla uvědomit, že je v jejím zájmu přijmout taková opatření, kterými by zabránila opakování situace z roku 2008. Je tedy možné domnívat se, že hlavním cílem ústavních reforem spíše než rozšířit demokratické svobody bylo omezit politický vliv byrokratických elit, soudců a vojenských důstojníků.

Vzhledem ke skutečnosti, že balíček reforem musel být schválen v referendu veřejností, bylo v zájmu AKP přesvědčit voliče o jeho prospěšnosti. Erdogan a ostatní politikové z AKP v apelování na veřejnost představili 26 dodatků ústavy jako důležité reformy, které posílí demokracii, a jako prospěšný krok k podpoření přístupových jednání s EU.¹¹⁹ O úspěšném referendu pak Erdogan prohlásil: „Dnešním vítězem je turecká demokracie.“¹²⁰ Ze zúčastněných voličů balík ústavních změn schválilo v září 2010 58%, což bylo pro AKP další velké vítězství.¹²¹ Demokratizační balíček na jedné straně vyhověl některým standardům EU, ale také podle kritiků umožnil nadvládu AKP nad jednou z posledních institucí, která měla pravomoc kontrolovat vládu státu.

4 AKP a její vývoj po roce 2010 - příklon k autoritativnímu způsobu vlády

Krátce před zahájením přístupových jednání 3. října 2005 Erdoğan prohlásil, že pokud by Turecko mělo čelit negativnímu postoji ohledně plánovaného zahájení, přejmenuje Kodaňská kritéria na Ankarská kritéria a Turecko bude pokračovat v demokratizačním procesu svou cestou.¹²² Dnes lze říci, že k uspokojivé demokratizaci Turecka po roce 2005 nedošlo. Došlo ale ke konsolidaci moci v rukou Erdogana a jeho AKP.

¹¹⁷ Ersin Kalaycıoğlu, „The Turkish–EU Odyssey and Political Regime Change in Turkey“, *South European Society and Politics* 16, č. 2 (2011): 275.

¹¹⁸ Předseda tureckého ústavního soudu se k rozsudku vyjádřil slovy, že rozsudek je vážné varování pro AKP. Sarah Rainsford, „Narrow escape leaves Turkey divided“, *BBC News*, 31. 7. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7534342.stm> (staženo 1. 4. 2015).

¹¹⁹ „Erdogan criticises opponents ahead of Turkey referendum“, *BBC News*, 9. 9. 2010, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11240178> (staženo 20. 4. 2015).

¹²⁰ Thomas Grove, „Turkey’s Erdogan scores reform referendum victory“, *Reuters*, 12. 9. 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/09/12/us-turkey-referendum-idUSTRE68B01120100912> (staženo 3. 4. 2015).

¹²¹ „Turkish reform vote gets Western backing“, *BBC News*, 13. 9. 2010, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11279881> (staženo 3. 4. 2015).

¹²² „Erdogan: EU Membership in not a ‘Sine Qua Non for Turkey‘“, *Today’s Zaman*, 4. 9. 2005, http://www.todayzaman.com/international_erdogan-eu-membership-is-not-a-8216sine-qua-non-8217-for-turkey_23689.html (staženo 6. 4. 2015).

V roce 2011 strana AKP vyhrála další parlamentní volby s 50 % hlasů.¹²³ AKP se tak od roku 2002, kdy byla považována svými odpůrci za okrajovou stranu, která pouze díky shodě okolností vyhrála volby, stala dominantní stranou s neotřesitelnou pozicí. Jak podotkl Ihsan Dagi v roce 2012, „nová AKP již byla schopna udržovat svou politickou moc a společenskou legitimitu“.¹²⁴ Velká koncentrace moci v rukou AKP je ale podle některých pozorovatelů problém, protože v Turecku jako v zemi, kde demokracie ještě není plně konsolidovaná, je kontrola vlády nedostatečná.¹²⁵ Kritické AKP proto tvrdí, že poručnictví armády pouze vystřídalo civilní poručnictví AKP, protože ačkoli vláda AKP učinila mnoho pozitivních změn, v některých případech provádí kroky zpět k omezování svobod. Podle Ziyi Önişe se kroky zpět projevují v nedostatečné svobodě projevu a kontrole médií, chybějící toleranci opozice a kritiků strany a v politizaci soudních procesů jako například v případě kauzy Ergenekon.¹²⁶ Z dokumentu Evropské komise „Strategie rozšíření a hlavní výzvy v letech 2012 a 2013“ lze vyčíst znepokojení nad nedostatkem pokroku Turecka ve splňování politických kritérií nutných pro přijetí do EU. Zpráva uvádí, že zejména situace týkající se dodržování základních práv a svobod způsobuje nadále vážné obavy.¹²⁷

Podle zprávy mezinárodní organizace Výboru pro ochranu novinářů, která vyšla v roce 2012, provedla vláda premiéra Erdogana jeden z největších zásahů proti svobodě médií. Podle tureckých úřadů byli novináři stíháni na základě obvinění z vážných protistátních aktivit, které nesouvisí s žurnalistikou. Výbor pro ochranu novinářů na základě svého vyšetřování ale došel k závěru, že ze 76 novinářů alespoň 61 z nich bylo zadrženo „v přímé souvislosti s publikovanou prací nebo zpravodajskou činností.“¹²⁸ Neschopnost či chybějící vůle vlády vytvořit demokratické prostředí tolerantní k požadavkům různorodé společnosti, což prezentovala jako jeden z cílů na začátku vládnutí, se projevilo také v masových protestech na začátku léta 2013, původně svolaných kvůli malému parku Gezi v Istanbulu. Původní pokojný protest za záchranu parku přerostl v protest různých skupin obyvatelstva nespokojených se současnou politikou vlády. Podle Evropské komise svoboda shromažďování nebyla dodržena

¹²³ „Turkey ruling party wins election with reduced majority“, *BBC News*, 12. 6. 2011, <http://www.bbc.com/news/world-europe-13740147> (staženo 6. 4. 2015).

¹²⁴ Ihsan Dagi, „Emergence of the ‘new AK Party’“, *Today’s Zaman*, 22. 7. 2012, http://www.todayszaman.com/columnist/ihsan-dagi/emergence-of-the-new-ak-party_287335.html (staženo 18. 4. 2015).

¹²⁵ Ziya Öniş, „Sharing Power: Turkey’s Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony“, *Insight Turkey* 15, č. 2 (2013): 113.

¹²⁶ *Ibid.*, 107.

¹²⁷ European Commission, „Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013“, (říjen 2012), 17, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf (staženo 13. 4. 2015).

¹²⁸ Committee to Protect Journalists, „Turkey’s Press Freedom Crisis: The Dark Days of Jailing Journalists and Criminalizing Dissent“, (říjen 2012), 6, <https://cpj.org/reports/Turkey2012.English.pdf> (staženo 20. 3. 2015).

a turecké úřady nebyly schopny správně reagovat na vzniklou situaci a zajistit ochranu práv a svobod zúčastněných aktérů.¹²⁹ Podle nevládní organizace Freedom House bylo nejméně 59 novinářů nuceno opustit zaměstnání kvůli kritickým reportážím o vládě během protestů.¹³⁰

Další velký zásah proti svobodě médií a také nezávislosti justice přišel v prosinci 2013, kdy se objevil korupční skandál týkající se vládních členů AKP a také Erdogana samotného. Všechny důkazy Erdogan odmítl tvrzením, že se jedná o předem naplánovanou akci a pokus jak zdiskreditovat jeho vládu. V reakci na vyšetřování vláda zasáhla proti policii a justici, kdy došlo k přemístování i propouštění mnoha policistů, vysoce postavených policejních důstojníků, soudců a žalobců.¹³¹ V únoru 2014 parlament stihl schválit zákon, který ještě více omezoval nezávislost soudů tím, že dal ministrovi spravedlnosti větší pravomoci ve Vysoké radě soudců a státních zástupců, která je zodpovědná za jmenování soudců a státních žalobců. Opoziční poslanci kritizovali zákon, protože podle nich umožní, aby vláda ještě více bránila vyšetřování případu, ve kterém jsou zapleteni významní podnikatelé, příbuzní členů vlády a státní úředníci.¹³² Tento krok vlády se tak dostal do rozporu s proklamovaným cílem referenda z roku 2010, kdy reformy měly přiblížit turecké soudnictví standardům EU. Ve své výroční zprávě hodnotící pokrok z podzimu 2014 kritizovala Evropská komise způsob, jakým se vláda AKP vypořádala s korupčními obviněními, a změny ohledně jmenování soudců a žalobců vzbuzují „vážné obavy týkající se nezávislosti soudní moci a dělby státní moci.“¹³³ Zpráva dále uvádí, že pokus o zákaz sociálních médií a tlak na média, který vede k autocenzuře, odráží restriktivní přístup vlády k svobodě projevu.¹³⁴ Podle nejnovější výroční zprávy mezinárodní organizace na ochranu lidských práv Human Rights Watch „prezident Recep Tayyip Erdoğan a vláda AKP svým jednáním oslabují pozitivní výsledky posledních deseti let, narušují lidská práva a právní stát.“ V důsledku protestů v létě 2013 vláda zvýšila dohled nad médii a internetem a v reakci

¹²⁹ European Commission, „EU Progress Report on Turkey 2013“, (říjen 2013), 64, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/tr_rapport_2013.pdf (staženo 15. 4. 2015).

¹³⁰ Freedom House, „Democracy in Crisis: Corruption, Media and Power in Turkey“, (únor 2014), 3, <https://freedomhouse.org/sites/default/file/Turkey%20Report%20-%202-3-14.pdf> (staženo 8. 4. 2015).

¹³¹ „Turkey purges hundreds more police over graft probe, media reports“, *Reuters*, 31. 1. 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/01/31/us-turkey-corruption-idUSBREA0U0OL20140131> (staženo 7. 4. 2015).

¹³² „Turkish MPs brawl in parliament as Erdoğan wins judiciary vote“, *The Guardian*, 15. 2. 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/15/turkish-mps-brawl-parliament-erdogan-judiciary-vote> (staženo 7. 4. 2015).

¹³³ European Commission, „Turkey Progress Report 2014“, (říjen 2014), 44, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf (staženo 11. 4. 2014).

¹³⁴ *Ibid.*, 2

na obvinění z korupce z prosince 2013 podnikla kroky k uplatnění většího vlivu a kontroly nad tureckou justicí.¹³⁵

Co dále stojí za pozornost je fakt, že vláda na kritiku ze strany evropských představitelů ohledně stavu demokracie reaguje opačně, než by vláda stále oficiálně usilující o členství v EU měla.¹³⁶ V prosinci 2014 vešel v platnost zákon, podle kterého bylo zadržení podezřelých osob ulehčeno na základě opodstatněné pochybnosti.¹³⁷ Hned poté byl uskutečněn další zásah proti médiím, kdy bylo zatčeno nejméně 24 osob obviněných z pokusu o svržení vlády. Mezi nimi byli novináři pracující pro list Zaman, který je v současné době známý svým kritickým postojem k AKP. Evropská unie zásah odsoudila. Šéfka unijní diplomacie Federica Mogherini a komisař pro rozšíření Johannes Hahn uvedli, že zásah je „neslučitelný se svobodou médií, která je základním principem demokracie a je v rozporu s evropskými hodnotami.“¹³⁸ Erdogan se však proti kritice rázně ohradil: „EU by si měla hledět svých věcí a nechat si své názory pro sebe.“ Dále řekl: „Neděláme si starosti s tím, co by EU mohla říci, zdali nás přijme za člena nebo ne,“ a dodal, že policejní zátah byl nutný kvůli vnitřním nepřátelům, kteří se snaží rozvrátit Turecko.¹³⁹ Z rétoriky prezidenta Erdogana je tak znát méně vstřícný postoj vůči kritickým komentářům EU. Mustafa Akyol poukazuje na fakt, že zahraniční média, pozorovatelé a Evropská unie se pravidelně vyjadřují k tématu turecké demokracie, hodnotí kroky vlády a kritizují stav svobody slova, nezávislosti soudů a vyjadřují znepokojení nad autoritativními projevy vlády. EU však Turecko hodnotila každý rok již od udělení kandidátského statusu. Podle Akyoly je rozdíl ten, že na začátku vlády měla AKP kontrolu nad politikou jen částečnou, vzhledem k velkému vlivu armády a silné pozici justice, a proto vnější kontrola Evropské unie a její tlak na dodržování demokratických zásad AKP a Erdoğanovi vyhovoval. Od roku 2010 však již byla stará kemalistická elita bez své původní moci a vlivu. Je tedy možné usuzovat, že ve chvíli, kdy AKP v čele s Erdoğanem dosáhla cíle mít veškerou politickou moc ve svých rukou, zájem a kontrola EU o domácí

¹³⁵ Human Rights Watch, „World Report 2015“, (únor 2015), <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/turkey?page=1> (staženo 5. 4. 2015).

¹³⁶ Při návštěvě Turecka na jaře 2014 německý prezident Joachim Gauck vyjádřil znepokojení nad demokratickými deficitem, které se týkají například cenzury médií. Jedna z Erdoğanových odpovědí byla, že se prezident Gauck vměšuje do domácí politiky. „On the Stump: Erdogan Lashes Out at Germany in Search of Votes“, *Spiegel Online International*, 9. 5. 2014, <http://www.spiegel.de/international/germany/as-election-approaches-erdogan-offers-harsh-words-for-germany-a-967773.html> (staženo 7. 4. 2015).

¹³⁷ „Turkey’s top court debates law that allows arrest with ‘reasonable doubt’“, *Today’s Zaman*, 25. 12. 2014, http://www.todayszaman.com/anasayfa_turkeys-top-court-debates-law-that-allows-arrest-with-reasonable-doubt_367996.html (staženo 7. 4. 2015).

¹³⁸ „Turkey media arrests: Mogherini leads EU criticism“, *BBC News*, 14. 12. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30471996> (staženo 7. 4. 2015).

¹³⁹ „Turkey media arrests: Erdogan rejects EU criticism“, *BBC News*, 15. 12. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30484729> (staženo 7. 4. 2015).

politický vývoj je pro ni přítěží. Podle Akyoly je to proto, že AKP nemá zájem o vládnutí ve stylu západní liberální demokracie, ale spíše o autoritativní demokracii.¹⁴⁰ „Pokračovat v přístupovém procesu s EU by znamenalo další reformy, rozšíření svobod, podporování demokracie a nakonec předání části suverenity Bruselu, což Erdogan není ochotný udělat,“ myslí si profesor istanbulské univerzity Savaş Genç.¹⁴¹

Erdoğanova priorita je v současné době s nejvyšší pravděpodobností vyhrát parlamentní volby v červnu 2015 s co nejvyšším výsledkem. Erdogan, který v srpnu 2014 vyhrál prezidentské volby, dal již několikrát najevo, že nechce mít jen reprezentativní funkci, ale chce být aktivním prezidentem.¹⁴² Zatímco během parlamentních voleb v roce 2007 Erdogan slíbil novou civilní a liberální ústavu, která bude založena na respektu k lidským právům a právnímu státu¹⁴³, současným cílem nové ústavy je změnit parlamentní systém na prezidentský. Pokud se AKP podaří získat ve volbách dostatečně silný mandát, tedy minimálně dvě třetiny míst v parlamentu, bude moci prosadit změnu ústavy sama bez spolupráce s opozicí. Erdoğan prohlásil, že Turecko potřebuje centralizovaný politický systém, aby mohla být posílena vláda národní vůle.¹⁴⁴ V rámci propagace nové ústavy mluví o vytvoření nového a pokrokového Turecka, ve kterém by prezidentský systém nahradil neefektivní parlamentní systém.¹⁴⁵ Erdoğanova vláda nicméně vykazuje autoritativní sklony již nyní, opozice a kritici bývají umlčovani a polarizace společnosti stále více narůstá. Panují proto obavy o stav demokracie v Turecku, pokud by Erdogan posílil svoje pravomoci a získal ještě větší kontrolu skrze prezidentský systém.¹⁴⁶

Podle výše uvedeného se tedy zdá, že dobré vztahy s Evropskou unií nebo výraznější pokrok v jednání již opravdu nejsou prioritou AKP. Kritika ze strany EU kvůli porušování a omezování svobod nevyvolává v Turecku větší odezvu. Tlak vyvíjený ze strany Evropské

¹⁴⁰ Mustafa Akyol, „What turned Erdogan against the West?“, *Al Monitor*, 2. 2. 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/02/turkey-erdogan-anti-west.html> (staženo 11. 3. 2015).

¹⁴¹ Deniz Arslan, „Erdoğan's 'New Turkey' may move further from EU, say analysts“, *Today's Zaman*, http://www.todayszaman.com/anasayfa_erdogans-new-turkey-may-move-further-from-eu-say-analysts_355742.html (staženo 10. 4. 2015).

¹⁴² Constanze Letsch, „Erdogan emerges victorious in Turkish presidential elections amid low turnout“, *The Guardian*, 10. 8. 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/10/turkey-presidential-election-erdogan> (staženo 11. 4. 2015).

¹⁴³ William Hale, Ergun Özbudun, Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey, str. 65-66.

¹⁴⁴ Constanze Letsch, „Erdoğan: presidential Turkey would be like UK, where Queen's in charge“, *The Guardian*, 30. 1. 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/30/erdogan-president-turkey-queen-in-charge-uk> (staženo 11. 4. 2015).

¹⁴⁵ „Erdoğan explains his vision for new Turkey“, *Daily Sabah*, 10. 4. 2015, <http://www.dailysabah.com/politics/2015/04/10/erdogan-explains-his-vision-for-new-turkey> (staženo 13. 4. 2015).

¹⁴⁶ Semih Idiz, „Erdogan aims to create stronger presidential system“, *Al Monitor*, 3. 2. 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/contents/articles/originals/2015/02/turkey-erdogan-presidential-system-campaign.html> (staženo 13. 4. 2015).

unie na Turecko ztratil svůj účinek a již nevede k větší demokratizaci. Upevněním své pozice na turecké politické scéně se vláda AKP stala autoritativnější a také méně ochotná snášet kritiku ze strany EU. Ačkoli vstup Turecka do EU s největší pravděpodobností již není v současné době cílem AKP, strana a Erdogan nadále zůstávají oficiálně zavázáni přístupovému procesu s EU. V prvním prezidentském projevu Erdogan řekl, že vstup Turecka do EU je strategickým cílem a Turecko bude nadále pokračovat v cestě do EU.¹⁴⁷ Vysvětlením může být, že přístupový proces s EU Erdogan může využívat pro prezentaci své strany na domácí, ale i mezinárodní politické scéně jako důkaz reformní povahy strany a zavázání se demokracii. AKP tak stále přes sporné kroky vlády posledních let může apelovat na turecké voliče a prezentovat se jako strana, která dokázala dostatečně demokratizovat Turecko pro zahájení přístupových jednání s EU. Propagace demokracie byla nakonec vždy součástí pragmatické politické kampaně AKP. Problémem pro další vývoj vztahů s EU, pokud by byly překonány překážky jako je Kypr, však může být, že koncepce demokracie podle AKP se od té evropské liší. AKP by se již nemusela chtít vzdát své velké politické moci ve prospěch pokroku v jednání s EU.

---

¹⁴⁷ Gulsen Solaker a Tulay Karadeniz, „Turkey's Erdogan sworn in as president, consolidates power“, *Reuters*, 28. 8. 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/08/28/us-turkey-erdogan-president-idUSKBN0GS18120140828> (staženo 16. 4. 2015).

Závěr

Práce si stanovila za cíl odpovědět na otázku, proč v období po zahájení přístupových jednání s EU v roce 2005 došlo v Turecku k zpomalení reformního úsilí, které mělo Turecko připravit pro vstup do EU. Aby tato otázka mohla být zodpovězena, musela být podrobena analýze turecká vládní strana AKP a její zájem o vstup do EU. Z první kapitoly vyplývá, že strana AKP, s historií v islámském politickém hnutí, se musela vzhledem k specifickým tureckého politického prostředí obávat o svou politickou budoucnost. Politické dění totiž mohla výrazně ovlivňovat nevolená kemalistická sekulární elita, která zastávala významné pozice uvnitř armády a justice. Z historie a tureckých zákonů vyplývající autonomie a vliv umožňovaly armádě a Ústavnímu soudu vykonávat dohled nad politikou, a pokud by jakákoli politická strana zpochybnila státní ideologii zdůrazňující sekularismus, mohly tyto instituce zasáhnout v její neprospěch. Strana spravedlnosti a rozvoje se vyvinula z hnutí vyznávajících politický islám. Všechny strany, které tuto ideologii vyznávaly, však byly odstaveny od možnosti podílet se na vládě, ať už z důvodu intervence armády, nebo legálním rozhodnutím Ústavního soudu. Bylo proto potřeba zvolit novou politickou strategii, která by zbavila AKP podezření ze záměru ohrožit sekularismus a zajistila by AKP politické přežití. Propagace lidských práv, demokracie a EU byla tou strategií. Členové strany si museli uvědomit, že více demokratické a svobodné Turecko by jim dovolilo vládnout bez obav ze zásahu sekularistů. Přístupový proces k EU navíc poskytoval AKP legitimitu pro reformní politiku, protože členství v EU bylo podmíněno demokratizačními reformami. Protože EU požadovala civilní kontrolu armády, tedy reformy oslabující vliv armády, a aby turecké právní předpisy, týkající se například zákona o zrušení politických stran, vyhovovaly demokratickým standardům EU, lze počáteční prounijní zápal AKP vysvětlit jako pragmatický a strategický krok.

Na začátku své vlády měla tedy AKP velký zájem na demokratických reformách a za její reformní úsilí bylo pro AKP odměnou zahájení přístupových jednání s EU v říjnu 2005. Ačkoli se nedá přesně určit, do jaké míry AKP ve skutečnosti stála o členství v EU, po zahájení jednání muselo vzhledem k ambivalentnímu postoji EU dojít k přehodnocení politiky AKP k Evropské unii. Nedůvěryhodný přístup EU k Turecku v rámci přístupových jednání, který byl diskutován ve druhé kapitole, způsobil, že výsledek jednání, tedy členství Turecka v EU, se stal velmi nejistým. Vzhledem k problémům, které by AKP byla nucena překonat, jako byla například pro Turky citlivá otázka Kypru, musela motivace postupovat v přístupovém procesu dopředu značně klesnout. AKP nicméně i v období po roce 2005 musela počítat se starou sekulární elitou, vůči které byla stále ještě málo zabezpečená. Proto

se AKP nadále držela oficiálně proklamované politiky integrace do EU. Z bližšího pohledu na reformní proces po roce 2005 lze však usuzovat, že reformy navržené vládou byly přijaty již primárně kvůli cílům vyhovujícím AKP než za účelem vstupu do EU. Jak se pokusila ukázat třetí kapitola, v období po roce 2005 vládní strana čelila výzvam v podobě hrozby zásahu armády a soudnímu procesu, které ale strana dokázala překonat a ze soupeření o moc ve státě s tradiční kemalistickou elitou vyšla AKP jako vítěz. Úspěšné referendum o ústavních změnách z roku 2010, které dále omezilo zbývající pravomoci armády a pozměnilo složení hlavních soudních institucí; vyhrané parlamentní volby v roce 2011 a konečně bezprecedentní rozsudky týkající se členů armády ukazují, že AKP se podařilo konsolidovat politickou moc a získat kontrolu nad státem. Tvrzení kritiků AKP, že strana využila přístupový proces k EU a volání po větší demokracii selektivně k omezení moci svých vnitřních politických oponentů, lze podle vývoje po roce 2010, který byl nastíněn ve čtvrté kapitole, považovat za správné. Poté co AKP dosáhla plné kontroly státu, se politika AKP stala více nekompromisní a autoritativnější. Se vzrůstajícím pocitem vlastní síly a moci, díky trvale vysoké podpoře ve volbách a odstraněním vlivu starých kemalistických elit AKP již nepotřebuje EU jako záruku legitimacy vůči odpůrcům z řad kemalistické elity, a může si tak dovolit neřídít se doporučeními Evropské unie. Z reakcí Erdogana na kritiku EU ohledně demokratických deficitů je znát, že zájem přizpůsobit svou politiku požadavkům EU zmizel. Evropská unie hrála během prvních let vlády AKP významnou roli, protože jí poskytla oprávnění transformovat domácí politické prostředí. EU nicméně přestala být již po roce 2005 kvůli svému přístupu k Turecku prioritou a poté díky postupné konsolidaci politické moci zájem AKP o EU nebo o další reformy ještě více klesl. Současný vývoj a směřování Turecka tak potvrzuje, že zájem AKP o EU závisel na míře užitečnosti Unie pro domácí politické cíle AKP.

Summary

This bachelor thesis analyzes the interest of Turkish ruling political party, The Justice and Development Party (AKP), in the accession process to the European Union in order to answer the question why did Turkish ruling Justice and Development Party (AKP) drop the consistent reform initiative and effort to ensure fulfillment of EU entry criteria after starting accession negotiations in 2005. Turkey has been trying to join the EU since 1987 when the country formally applied for full membership. One of the AKP governments' biggest achievements in its early years was reform process changing Turkey into more liberal country and opening of EU accession negotiations. The stagnations of negotiations with EU, stalled reform process or better to say the reversal of the reform process because of the more frequent violation of respect of human rights, free speech, raises a question what was the intentions of ruling party in its promotion of democracy and EU integration. Based on analyzing the roots of the interest of AKP in EU membership, it was discovered that AKP as a political party which emerged from Islamic political movement, had many reasons to feel insecure in secular political environment guarded by secular Kemalist elite inside the military, Constitutional Court and higher bureaucracy. Kemalist elite had constitutional rights to overthrow an elected government or close down a political party if it breaks the rules of Kemalist ideology. All of the AKP's political predecessors were removed from political life; therefore AKP adopted human rights discourse and pushed for EU membership. It was a strategic decision because in more democratic Turkey the banning and removing political parties would become more difficult, also with EU as an ally the AKP gained legitimacy for pushing democratization reforms which among other things also restricted the power of military and judiciary in favor of civilian government. It can be said that in the period until the year 2005, AKP had high motivation in pursuing the reforms required by the EU. In the year of the opening accession negotiations and in the period after 2005, the EU's approach towards Turkey has become debatable. The discussions within the EU member states about offering a privileged partnership instead of full membership, new permanent safeguard measures which could be used for restricting the Turkey's privileges of member state, Cyprus dispute used by some member states to block the opening of negotiations chapters were some of the controversial steps which diminished the role of the EU as a credible partner and AKP had to consider whether Turkey ever had a chance to actually become an equal member of the EU. This was the first factor which might have influenced the interest of AKP and reduced the motivation to comply with all EU standards. The second factor was that the AKP managed to consolidate its

power. Because it is assumed that AKP strategy of EU integration was based on the need of legitimacy and protection against Kemalist elite, in the moment when there isn't this need anymore, the interest in EU should decrease even more. In fact AKP managed to get rid of its opponents inside the military and judiciary between 2005 and 2010 and consolidated its position so the dependence on the EU as an external ally for domestic purposes declined. Growing self-confidence turned into authoritarian style of governing. Reversal of reform process, growing suppression of critical voices within the press or public and refusing critics from the EU indicates that the ruling party no longer cares about the opinion of the EU. Complying with the EU criteria would now mean for the AKP to give up some power in favor of more liberal Turkey according to EU standards, but in situation where a membership isn't guaranteed it is very unlikely.

Seznam pramenů a odborné literatury

Prameny

Committee to Protect Journalists, „Turkey’s Press Freedom Crisis: The Dark Days of Jailing Journalists and Criminalizing Dissent“, (říjen 2012), <https://cpj.org/reports/Turkey2012.English.pdf> (staženo 20. 3. 2015).

Constitution of the Republic of Turkey, http://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf (staženo 9. 2. 2015).

EU Enlargement: Turkey – Declaration by European Community and Member States, (září 2005), http://eu-un.europa.eu/articles/en/article_5045_en.htm (staženo 12. 3. 2015).

European Commission, „Strategy paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by Bulgaria, Romania and Turkey“, (listopad 2003), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0676&from=EN> (staženo 10. 3. 2015).

European Commission, „Enlargement Strategy and Main Challenges 2012-2013“, (říjen 2012), http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/strategy_paper_2012_en.pdf (staženo 13. 4. 2015).

European Commission, „EU Progress Report on Turkey 2013“, (říjen 2013), http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/tr_rapport_2013.pdf (staženo 15. 4. 2015).

European Commission, „Turkey Progress Report 2014“, (říjen 2014), http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf (staženo 11. 4. 2014).

Freedom House, „Democracy in Crisis: Corruption, Media and Power in Turkey“, (únor 2014), <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Turkey%20Report%20-%202014-3-14.pdf> (staženo 8. 4. 2015).

Human Rights Watch, „World Report 2015“, (únor 2015), <http://www.hrw.org/world-report/2015/country-chapters/turkey?page=1> (staženo 5. 4. 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Turkey, „Press Release Regarding the EU Enlargement“, (květen 2004), http://www.mfa.gov.tr/no_73---press-release-regarding-the-eu-enlargement_-1-may-2004.en.mfa (staženo 10. 3. 2015).

Ministry of Foreign Affairs of Turkey, „Press Statement Regarding the Additional Protocol to Extend the Ankara Agreement to All EU Members“, (červenec 2005), http://www.mfa.gov.tr/_p_no_123---july-29th_-2005_-press-statement-regarding-the-additional-protocol-to-extend-the-ankara-agreement-to-all-eu-members-_unofficial-translation___p_.en.mfa (staženo 10. 3. 2015).

Ministry for EU Affairs of Turkey, „2013 Progress Report Prepared By Turkey“, (prosinec 2013), http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_tr_progress_report.pdf (staženo 21. 3. 2015).

Negotiation Framework 2005, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/NegotiatingFrameowrk/Negotiating_Frameowrk_Full.pdf (staženo 10. 3. 2015).

Sedat Laciner et al., eds., *USAK Surveys on Turkish Security and Foreign Policy* (Ankara: USAK Publications, 2010).

Knižní tituly

Arda Can Kumbaracıbaşı, *Turkish Politics and the Rise of the AKP: Dilemmas of Institutionalization and Leadership Strategy* (New York: Routledge, 2009).

Burak Akçapar, *Turkey's New European Era: Foreign Policy on the Road to EU Membership* (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 2007).

Erik Siegl, *Islám versus modernizace? Náboženství, sekularismus a rozvoj v Turecku. Pohled Turguta Özala* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013).

Lucie Tunkrová a Pavel Šaradín, eds., *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007).

M. Hakan Yavuz, *Secularism and Muslim Democracy in Turkey* (New York: Cambridge University Press, 2009).

M. Hakan Yavuz, ed., *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti* (Salt Lake City: The University of Utah Press, 2006).

William Hale, Ergun Özbudun, *Islamism, Democracy and Liberalism in Turkey: The Case of the AKP* (New York: Routledge, 2010).

Odborné články

Alexander Bürgin, „Ongoing Opposition in the West, new Options in the East: is Turkey’s EU accession process reversible?“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 12, č. 4 (2010): 417- 435.

Beken Saatçioğlu, „Revisiting the Role of Credible EU Membership Conditionality for EU Compliance: The Turkish Case“, *Uluslararası İlişkiler* 8, č. 31 (2011): 23-44.

Begüm Burak, „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and from What?“, *European Journal of Economic and Political Studies* 4, č. 1 (2011): 143-169.

Carol Migdalovitz, „Turkey: Update on Crisis of Identity and Power“, *CRS Report for Congress* č. RL34646, (2008), <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL34646.pdf> (staženo 14. 3. 2015).

Catherine Macmillan, „Privileged Partnership, Open Ended Accession Negotiations and the Securitisation of Turkey’s EU Accession Process“, *Journal of Contemporary European Studies* 18, č. 4 (2010): 447-462.

Christophe Hillion, „Negotiating Turkey’s Membership to the European Union. Can the member states do as they please?“, *European Constitutional Law Review* 3, č. 2 (2007): 269-284.

Ergun Özbudun, „Turkey’s Search for a New Constitution“, *Insight Turkey* 14, č. 1 (2012): 39-50.

Ersin Kalaycıoğlu, „The Turkish–EU Odyssey and Political Regime Change in Turkey“, *South European Society and Politics* 16, č. 2 (2011): 265-278.

Firat Cengiz a Lars Hoffmann, „Rethinking Conditionality: Turkey’s European Union Accession and the Kurdish Question“, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, (2012): 1-17, DOI: 10.1111/jcms.12010, (staženo 3. 2. 2015).

Gamze Avci, „The Justice and Development Party and the EU: Political Pragmatism in Changing Environment“, *South European Society and Politics* 16, č. 3 (2011): 409- 421.

Gülnur Aybet, “Turkey and the EU after the First Year of Negotiations: Reconciling Internal and External Policy Challenges”, *Security Dialogue* 37, č. 4 (2006): 529-549.

Kivanc Ulusoy, „The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus problem“, *Journal of Southern Europe and the Balkans* 10, č. 3 (2008): 309-329.

Levent Gönenç, „The 2001 Amendments to the 1982 Constitution of Turkey“, *Ankara Law Review* 1, č. 1 (2004): 89-109.

Mederes Çınar, „The Electoral Success of the AKP: Cause for Hope and Despair“, *Insight Turkey* 13, č. 4 (2011): 107-127.

Mehmet Bardakçı, „Coups Plots and the Transformation of Civil-Military Relations in Turkey under AKP Rule“, *Turkish Studies* 14, č. 3 (2013): 411–428.

Meltem Müftüler-Bac a Aylin Güney, „The European Union and the Cyprus Problem 1961–2003“, *Middle Eastern Studies* 41, č. 2 (2005): 281-293, <http://dx.doi.org/10.1080/00263200500035462>, (staženo 18. 3. 2015).

Müge Aknur, „Civil-Military Relations During the AK Party Era: Major Developments and Challenges“, *Insight Turkey* 15, č. 4 (2013): 131-150.

Nathalie Tocci, „Europeanization in Turkey: Trigger or Anchor for Reform?“, *South European Society & Politics* 10, č. 1 (2005): 73-83.

Nathalie Tocci, „Unblocking Turkey’s EU Accession“, *Insight Turkey* 12, č. 3 (2010): 27-31.

R. Quinn Meham, “From the ashes of virtue, a promise of light: the transformation of political Islam in Turkey”, *Third World Quarterly* 25, č. 2 (2004): 339-358.

Şule Toktaş a Ümit Kurt, „The Turkish Military’s Autonomy, JDP Rule and the EU Reform Process in the 2000s: An Assessment of the Turkish Version of Democratic Control of Armed Forces (DECAF)“, *Turkish Studies* 11, č. 3 (2010): 387–403.

Thomas Diez, Apostolos Agnantopoulos, a Alper Kaliber, „File: Turkey, Europeanization and Civil Society: Introduction“, *South European Society and Politics* 10, č. 1 (2005): 1-15.

Walter Posch, „Crisis in Turkey: Just another bump on the road to Europe?“, *EUISS Occasional Paper*, č. 67 (2007), <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ67.pdf> (staženo 1. 3. 2015).

William Hale, „Human Rights and Turkey’s EU Accession Process: Internal and External Dynamics, 2005-10“, *South European Society and Politics* 16, č. 2 (2011): 323-333.

Ziya Öniş, „Sharing Power: Turkey’s Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony“, *Insight Turkey* 15, č. 2 (2013): 103-122.

Ziya Öniş, „Domestic Politics, International Norms and Challenges to the State: Turkey-EU Relations in the post-Helsinki Era“, *Turkish Studies* 4, č. 1 (2003): 9-34.

Ziya Öniş, „Contesting for the Center: Domestic Politics, Identity Conflicts and the Controversy over EU Membership in Turkey“, *Working Paper*, č. 2, Istanbul: Istanbul Bilgi University European Institute, (2010): 1-27.

Internetové zdroje

„Barroso fires EU warning to Turkey“, *The Guardian*, 4. 10. 2005, <http://www.theguardian.com/world/2005/oct/04/turkey.eu5> (staženo 10. 3. 2015).

Cahterine MacMillan, „Which identity for the European Union“, *E-International Relations*, 21. března 2010, <http://www.e-ir.info/2010/03/21/which-identity-for-the-eu-implications-of-and-for-turkeys-accession/> (staženo 19. 3. 2015).

Cengiz Çandar, „Turkey lost 2008 - how about saving EU and democracy?“, *Hürriyet Daily News*, 2. 4. 2008, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=turkey-lost-2008---how-about-saving-eu-and-democracy-2008-04-02> (staženo 25. 3. 2015).

Chris Morris, „Turkey bans Islamist party“, *The Guardian*, 17. 1. 1998, <http://www.theguardian.com/world/1998/jan/17/turkey> (staženo 12. 2. 2015).

Constanze Letsch, „Erdogan emerges victorious in Turkish presidential elections amid low turnout“, *The Guardian*, 10. 8. 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/10/turkey-presidential-election-ergodan> (staženo 11. 4. 2015).

Constanze Letsch, „Erdoğan: presidential Turkey would be like UK, where Queen’s in charge“, *The Guardian*, 30. 1. 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/30/erdogan-president-turkey-queen-in-charge-uk> (staženo 11. 4. 2015).

„Court annuls Turkish scarf reform“, *BBC News*, 5. 6. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7438348.stm> (staženo 25. 3. 2015).

Dan Bilefsky, „In Turkey, Trial Casts Wide Net of Mistrust“, *The New York Times*, 21. 11. 2009, http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/europe/22turkey.html?pagewanted=all&_r=0 (staženo 18. 3. 2015).

David Rennie a Toby Helm, „Move to freeze talks on Turkey's EU entry“, *The Telegraph*, 30. 11. 2006, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1535633/Move-to-freeze-talks-on-Turkeys-EU-entry.html> (staženo 2. 3. 2015).

Deniz Arslan, „Erdoğan’s ‘New Turkey’ may move further from EU, say analysts“, *Today’s Zaman*, http://www.todayszaman.com/anasayfa_erdogans-new-turkey-may-move-further-from-eu-say-analysts_355742.html (staženo 10. 4. 2015).

„Erdogan: Closure case deals a major blow to democracy“, *Hürriyet Daily News*, 25. 10. 2002, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-closure-case-deals-a-major-blow-to-democracy.aspx?pageID=438&n=erdogan-closure-case-deals-a-major-blow-to-democracy-2002-10-25> (staženo 12. 2. 2015).

„Erdogan: EU Membership in not a 'Sine Qua Non for Turkey“, *Today's Zaman*, 4. 9. 2005, http://www.todayszaman.com/international_erdogan-eu-membership-is-not-a-8216sine-qua-non-8217-for-turkey_23689.html (staženo 6. 4. 2015).

„Erdoğan sends critical warnings to EU via ambassadors“, *Hürriyet Daily News*, 15. 12. 2004, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=erdogan-sends-critical-warnings-to-eu-via-ambassadors-2004-12-15> (staženo 19. 2. 2015).

„Erdogan criticises opponents ahead of Turkey referendum“, *BBC News*, 9. 9. 2010, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11240178> (staženo 20. 4. 2015).

„Erdoğan explains his vision for new Turkey“, *Daily Sabah*, 10. 4. 2015, <http://www.dailysabah.com/politics/2015/04/10/erdogan-explains-his-vision-for-new-turkey> (staženo 13. 4. 2015).

„ECtHR says amendment to Article 301 still gives way to persecution“ *Today's Zaman*, 25. 10. 2011, http://www.todayszaman.com/diplomacy_ecthr-says-amendment-to-article-301-still-gives-way-to-persecution_260970.html (staženo 26. 3. 2015).

„EU welcomes AKP's second term victory“, *Turkish Weekly*, 23. 7. 2007, <http://www.turkishweekly.net/news/46993/eu-welcomes-akp-s-second-term-victory.html> (staženo 18. 3. 2015).

„German Papers: Will Turkish Delight Turn into Disappointment?“, *Spiegel Online International*, 30. 9. 2005, <http://www.spiegel.de/international/german-papers-will-turkish-delight-turn-into-disappointment-a-377555.html> (staženo 27. 2. 2015).

Göksel Bozkurt, „Government seeking changes to Article 301“, 3. 10. 2007, <http://www.hurriyetdailynews.com/government-seeking-changes-to-article-301.aspx?pageID=438&n=government-seeking-changes-to-article-301-2007-10-03> (staženo 25. 3. 2015).

Gulsen Solaker a Tulay Karadeniz, „Turkey's Erdogan sworn in as president, consolidates power“, *Reuters*, 28. 8. 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/08/28/us-turkey-erdogan-president-idUSKBN0GS18120140828> (staženo 16. 4. 2015).

Hakan Aslaneli, „Erdogan goes to prison“, *Hurriyet Daily News*, 27. 3. 1999, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-goes-to-prison.aspx?pageID=438&n=erdogan-goes-to-prison-1999-03-27> (staženo 12. 2. 2015).

Hasnain Kazim, „Ergenekon Verdicts: Erdogan Silences Dissent in Divided Turkey“, *Spiegel Online International*, 5. 8. 2013. <http://www.spiegel.de/international/world/verdicts-in-turkish-ergenekon-trial-reflect-deep-divisions-a-914924.html> (staženo 25. 3. 2015).

Ihsan Dađi, “Emergence of the ‘new AK Party’”, *Today’s Zaman*, 22. 7. 2012, http://www.todayszaman.com/columnist/ihsan-dagi/emergence-of-the-new-ak-party_287335.html (staženo 18. 4. 2015).

Ihsan Dađi, „Democracy after military tutelage?“, *Today’s Zaman*, 11. 8. 2013, http://www.todayszaman.com/columnist/ihsan-dagi/democracy-after-military-tutelage_323267.html (staženo 27. 3. 2015).

„Military continues to be the most trusted institution“, *Hürriyet Daily News*, 6. 12. 2005, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=military-continues-to-be-the-most-trusted-institution-2005-12-06> (staženo 12. 3. 2015).

Mustafa Akyol, „The making of Turkey's prime minister“, *Hürriyet Daily News*, 31. 10. 2010, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=the-making-of-tayyip-erdogan-2010-10-31> (staženo 10. 2. 2015).

Mustafa Akyol, „What turned Erdogan against the West?“, *Al Monitor*, 2. 2. 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/02/turkey-erdogan-anti-west.html> (11. 3. 2015).

„Necmettin Erbakan“, *The Telegraph*, 10. 4. 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/politics-obituaries/8441553/Necmettin-Erbakan.html> (staženo 10. 2. 2015).

Nicholas Watt, „Europeans reject Turkey, poll shows“, *The Guardian*, 19. 7. 2005, <http://www.theguardian.com/world/2005/jul/19/turkey.eu> (staženo 10. 3. 2015).

„On the Stump: Erdogan Lashes Out at Germany in Search of Votes“, *Spiegel Online International*, 9. 5. 2014, <http://www.spiegel.de/international/germany/as-election-approaches-erdogan-offers-harsh-words-for-germany-a-967773.html> (staženo 7. 4. 2015).

Robert Tait, „Turkey's governing party avoids being shut down for anti-secularism“, *The Guardian*, 31. 7. 2008, <http://www.theguardian.com/world/2008/jul/30/turkey.nato1> (staženo 25. 3. 2015).

Robert Tait, „Turkish constitutional reform plans anger judges“, *The Guardian*, 22. 3. 2010, <http://www.theguardian.com/world/2010/mar/22/turkey-constitutional-reform-judges> (staženo 1. 4. 2015).

Sahin Alpay, „A State of Citizens, not Kins“, *Today's Zaman*, 5. 2. 2005, http://www.todayszaman.com/columnist/sahin-alpay/a-state-of-citizens-not-kins_16269.html (staženo 5. 3. 2015).

Sarah Rainsford. “‘Deep State Plot’ Grips Turkey.” *BBC News*. 4. 2. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7225889.stm> (staženo 18. 3. 2015).

Sarah Rainsford, „Narrow escape leaves Turkey divided“, *BBC News*, 31. 7. 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7534342.stm> (staženo 1. 4. 2015).

Semih Idiz, „Erdogan aims to create stronger presidential system“, *Al Monitor*, 3. 2. 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/contents/articles/originals/2015/02/turkey-erdogan-presidential-system-campaign.html> (staženo 13. 4. 2015).

Thomas Grove, „Turkey's Erdogan scores reform referendum victory“, *Reuters*, 12. 9. 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/09/12/us-turkey-referendum-idUSTRE68B01120100912> (staženo 3. 4. 2015).

„Turkish Islamists form new party“, *BBC News*, 14. 8. 2001, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1490856.stm> (staženo 14. 2. 2015).

„Turkish reform vote gets Western backing“, *BBC News*, 13. 9. 2010, <http://www.bbc.com/news/world-europe-11279881> (staženo 3. 4. 2015).

„Turkey's EU process replete with traps, report says, 2005“, *Hürriyet Daily News*, 18. 10. 2005, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-eu-process-replete-with-traps-report-says.aspx?pageID=438&n=turkeys-eu-process-replete-with-traps-report-says-2005-10-18> (staženo 10. 3. 2015).

„Turkey's EU entry talks“, *BBC News*, 11. 12. 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4107919.stm> (staženo 5. 3. 2015).

„Turkey purges hundreds more police over graft probe, media reports“, *Reuters*, 31. 1. 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/01/31/us-turkey-corruption-idUSBREA0U0OL20140131> (staženo 7. 4. 2015).

„Turkey ruling party wins election with reduced majority“, *BBC News*, 12. 6. 2011, <http://www.bbc.com/news/world-europe-13740147> (staženo 6. 4. 2015).

„Turkey trial: Three army generals jailed for coup plot“, *BBC*, 21. 9. 2012, <http://www.bbc.com/news/world-europe-19670530> (staženo 18. 3. 2015).

„Turkey media arrests: Mogherini leads EU criticism“, *BBC News*, 14. 12. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30471996> (staženo 7. 4. 2015).

„Turkey media arrests: Erdogan rejects EU criticism“, *BBC News*, 15. 12. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30484729> (staženo 7. 4. 2015).

„Turkey's top court debates law that allows arrest with 'reasonable doubt'“, *Today's Zaman*, 25. 12. 2014, http://www.todayszaman.com/anasayfa_turkeys-top-court-debates-law-that-allows-arrest-with-reasonable-doubt_367996.html (staženo 7. 4. 2015).

„Turkish ex-military chief Ilker Basbug freed from jail“, *BBC News*, 7. 3. 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26491450> (staženo 25. 3. 2015).

„Turkish MPs brawl in parliament as Erdoğan wins judiciary vote“, *The Guardian*, 15. 2. 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/15/turkish-mps-brawl-parliament-erdogan-judiciary-vote> (staženo 7. 4. 2015).

Yesim Comert, „Erdogan: Over 40 detained in alleged coup plot“, *CNN*, 22. 2. 2010, <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/02/22/turkey.sledgehammer.arrests/> (staženo 18. 3. 2015).